

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџира

Година 5 • Број 15 20. октобар 2020.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Сушра

Година 5 • Број 15 • 20. октобар 2020.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС и
Момчило ГОЛИЈАНИН

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
rpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав Иванковић

Насловна страна:
Михајило РАКИТА

Овај број финансирао:
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ Јање

Крајишке
нобине

Афоризми из времена короне

Док смо бројали жртве коронавируса, заборавили смо за
људе који су умирали природном смрћу...

Због страха од короне, сви носе маске: Једни на бради, други
на лакту, а неки у торби...

Носите маске, држите одстојање, користите кондоме... Овај
живот више и није неки живот.

И овога љета били су пуни кафићи и ресторани. Али, биле су
пуне и ковидболнице...

Откад се хране у народној кухињи, изгубили су и чуло
мириса и чуло укуса. А мислили су да је то од короне...

У доба короне, за мушкарце више ни кафана није сигурна
кућа...

Нису они обољели од короне! Њима је само власт ударила у
главу...

Тестирали су нас. Били смо негативни на вирус, али смо
позитивни на живот.

Стеван Р. СТЕВИЋ

Живимо у земљи апсурда: Код нас је много тога вишеструко
мање него код других...

Сви ћемо ми отићи у рај. Пакао смо преживјели на земљи.

Некад се говорило: Бог и доктор, а сад: Бог и батина...

Некад су се у домовима здравља људи лијечили. Сад им се
само пружају здравствене услуге.

Међународна заједница, друштвена заједница, академска
заједница... А још нико не зна шта све то значи.

Једни причају небулозе, а други млате празну сламу. Остали
их помно слушају...

Дао је и посљедњу пару за мало мира у кући: Послао је
супругу у шопинг...

Подсјећања на Драгу КУЋИЋА

ОДЛОМЦИ ЖИВОТА И ПИСАЊА

Узавичају Филипа Вишњића, у Поповима код Бјељине, рођен је Драго Куђић, (1931-2003) боем и пјесник. Послије завршене ниже гимназије у Бијељини, одлази у Сарајево. Прву пјесму објавио је као деветнаестогодишњак, а прву књигу пјесама тек двадест година касније. Дobar дио живота провео је у Зеници, а онда долази у Брчко и ту остаје. У коферу, поред најнужнијих ствари, доноси и своју тек објављену збирку „Долазим касно“. Са том књигом дошао сам да живим у Брчком. У једном успутном разговору рекао ми је да је у Брчко дошао с том књигом да живи. Да Живи с књигом, дакле! А у Брчком тешко се могло живјети с књигом. Куђић, као надреалист, као „панонски анђео“ могао је да живи једино у пјесми, у књизи као заточеник својих свјетова који, зато што су били тако реални, причињаваху се као надреални, немогући, неземаљски. Стара мудрост вели: Човјек, да би оправдао своје послање на земљи мора да испуни четири задатка: да роди дјецу, да направи кућу, да посади дрво, да напише књигу.

Мало који човјек може да испуни сва четири. Драго Куђић испунио је два, можда три. Знамо поуздано да кућу није направио. Куђићева одисеја од родне Семберије до Сарајева, Зенице, Београда, Падинске Скеле, до Брчког, биће заокружена том књигом. У биографској биљешци, у ондашњем маниру, пише да је био радник и службеник. Иза тога се наглашава да се професионално бави новинарством и литературом. Оно што не пише у биографији – то је Куђићева боема. Кроз Куђићево пјевање провејава сан и јава нашег књижевног живота који је педесетих и шездесетих година двадесетог вијека пул-

сирао између двије тада блиске књижевне средине – Београда и Сарајева. Збирка „Долазим касно“ роман је Куђићеве боеме. Она је мали уџбеник нашег модернизма педесетих, који је створио школу нове поетске писмености, у којој су најснажнији утицаји двојице пјесника Октобра, Јесењина и Мајаковског, пјесничких индивидуалности које су пресудно утицале на дух и машту савременика и сљедбеника. Теме: љубав, слава, смрт. Незаобилазна тема о Марији у више пјесама, посебно у балади о „Марији Мачванки“. Током рада на Предговору дошао сам до закључка како је Куђић баш у Беговачи морао доћи до закључка да је митски пјевач будио свеколику живу и неживу природу: „Будио сам мртва села и градове“. Штета што Куђић није више пажње посветио сонету – тој тешкој, али захвалној форми у којој би, судећи по ономе што је остварио у „Панонском анђелу“, досегао најбоље што пјесник зна и умије. У поеми „Панонски анђео“, у стиховима привидно хаотичним, Куђић веома прецизно дефинише свој положај и свој статус. Поема је посвећена некадашњем пријатељу и колеги, сјајном новинарском перу Тихомиру Лешиху, чији су живот и судбина покренули плиму јарких слика у којима Куђић призива лик мртвог пријатеља. Из свога скученог егзистенцијалног простора, из своје затурености, са дна панонске мочваре, Куђић се обраћа некоме далеко, обраћа се мртвом пријатељу, пружајући руке према другој, љепшој обали, према укринском лугу, према Дервенти коју апострофира као рај земаљски, која му се причињавала и приснивала из његове думаче као рај земаљски. Сјетио се младости, љубави, слободе, сна,

најљепших ријечи, сјетио се оца, мајке, браће, сестара. Ријечи које се временом гасе и нестају као пријатељство, као љубав, као слобода, као сан. „Речи само речи“ рекао је Хамлет. Његови саговорници још су само мртви, међу живима нема саговорника. Језик живих је само језик мржње, зла смрти.... У ту поему о „Панонском анђелу“, Куђић је излио своје најтеже и најболније спознаје. У формалном погледу пјесма није савршена, али тежина искуства које је у њу стало и поетска снага надахнућа чине је чудесном. Куђића као књижевну појаву нису сврстали у антологије и зборнике. Добио је нешто скромније мјесто и квалификацију, сврстан је у естрадне пјеснике. У сарајевском часопису „Живот“ у којем је објављена поема „Панонски анђео“, уредништво је у виду биљешке најавило тематски блок о естради. Било је то 1990. Колико је нама познато, та тема се није више појављивала ни у „Животу“ ни у другој периодици. У сваком случају, тај иницијални разговор и сврставање, говори о томе да је Куђић оставио траг у једној књижевности и једном простору и времену који није за потцјењивање. Напротив, валоризација онога што је написао надамо се да ће постасти предмет интересовања зналаца и књижевних истраживача, а најљепше што аутору можемо пожељети – да буде предмет интересовања обичних читалаца. А његова поезија, дубоко људска и истинита, то свакако заслужује. („Баштинар“, 24-25)

Александар НИКОЛИЋ, књижевник

Pro et kontra: Крај постојња цивилизације

Правила робинзонског СОЛО-ЖИВОТА

*“У нереду, треба пронаћи једноставност”
(Алберт Аинштајн)*

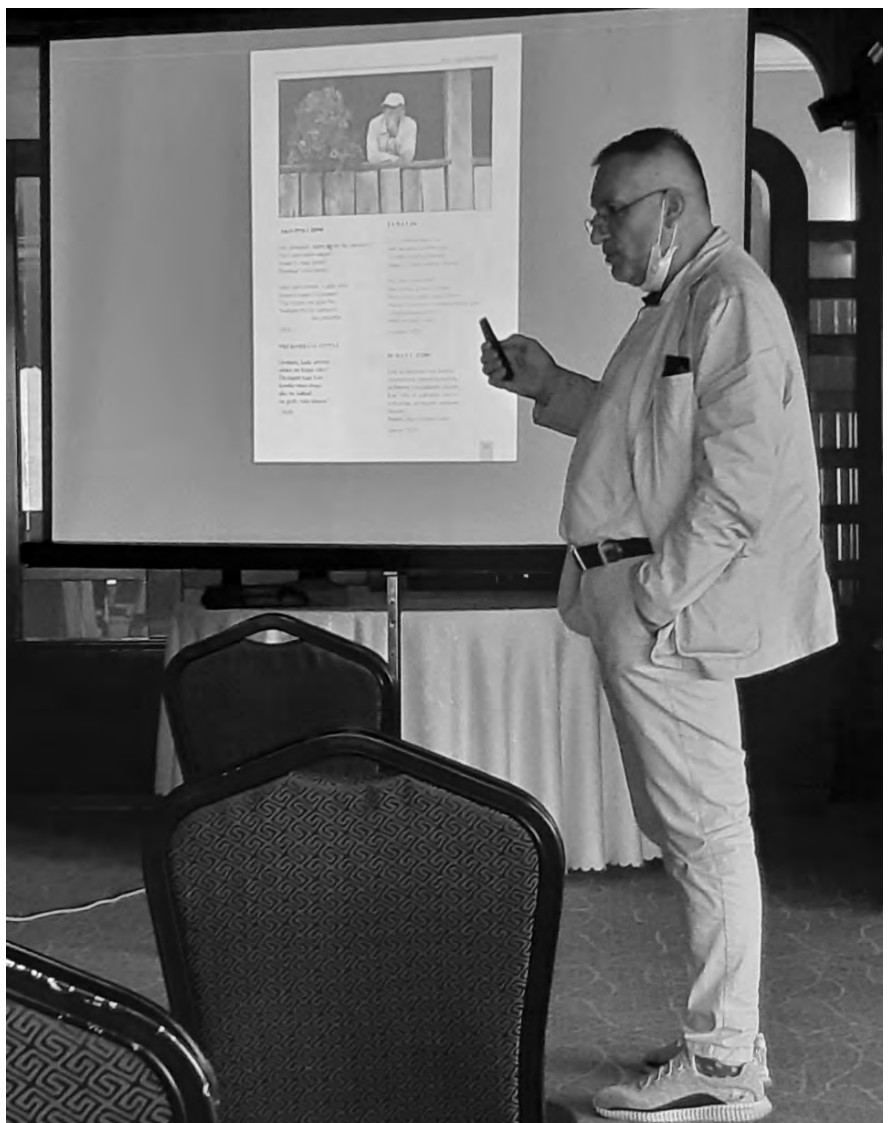
Да нам је неко, још крајем прошлога вијека рекао да ће један обични или необични микробиолошки агенс-вирус (мада су микробиолози-вирусолози, још крајем седамдесетих година, баш у вријеме када је ерадицирана Вариола вера, упозоравали да ће 21. вијек бити вијек вирусних инфекција и епидемија, то тим више, што против бактерија имамо углавном ефикасне антибиотике, а против вируса немамо ништа ефикасно), угрозити цивилизацију и још к томе, потпуно покидати мрежу традиционалног друштвеног функционисања и означити крај социјалног живота, макар онакав какав смо знали и имали, не бисмо повјеровали у такав научно-фантастични сценарио на планети Земљи!

То ће уједно бити одскачна даска заговорницама дигитализације друштва-дајући аргумент пројекту „Дигитална трансформација“ којег је премијерка Србије Ана Брнабић промовисала у Бањој Луци о Св. Стефану, на Дан Републике Српске, 9. јануара о.г. а наши политичари, од председнице РС Жељке Цвијановић и српског члана Предсједништва БиХ Милорада Додика, па до министара просвјете и културе Наталије Тривић и науке и технологије Срђана Рајчевића, здушно подржали и почели упорно и у свакој прилици јавног наступа, понављати ту модерну, помодарску синтагму-дигитализација и дигитална трансформација васцијелог

друштва и државе, као омиљено и питко футуристичко утопијско обећање (попут обећане екскурзије на Мјесец) и регионална али и глобална визија наших и белосвјетских политичара са оне, као и ове стране ријеке Дрине, са обе стране Саве, Дунава али и Рајне, па и са обе обале Атлантика, као и све четири стране Пацифика, дакле као космополитску

бескомпромисну мантру, без које нема напретка и будућности, занемарујући чињеницу да свака технологија и технолошка иновација, има и позитивних и негативних страна, још од индустријске револуције у XVIII вијеку, па до данас.

Управо Корона-пандемија је некритички и нужно била утег на теразијама општег и неконтролисаног тренда дигитализације друштва, 'онлине' живота, наставе, култур (позоришта, сајмова

књига, књижевних промоција), рада на даљину (од куће), са физичком и социјалном дистанцом, диктирајући нам нова животна правила робинзонског 'соло' живота!

Дигитални медији и 'online' живот, још и прије Корона-пандемије а поготово сада када је свијет притиснут и уцијењен планетарном талачком кризом новог микроба, воде до тога да се људски мозак, због још већег форсирања електронских помагала у изолацији, мање користи, чиме његове функције и ефикасност, с временом опадају!

Напредак цивилизације, стољећима је мјерен величином мождане коре-неокортекса, а дигитални медији, искључујући функцију по функцију, воде у атрофију и деменцију, а то практично значи да смо ушли у зачарани круг пропадања мозга или рикверц-еволуцију у смислу враћања човјека на стабло са којег је давно сишао! Ако нисмо сасвим сигурни да је Човјек у својој еволуцији постао од мајмуна, евидентно је да ће компјутер и паметни телефон, људску врсту и буквално ИЗМАЈМУНИСАТИ!

Они (дигитални медији) притом ометају обликовање (формирање) централног нервнег система (мозга) дјеце и младих људи ('online' настава) нпр. формирање и сазријевање фронталног режња и контрахемисфере мозга јер дјеца науче писати на тастатури компјутера а не руком и оловком и усљед тога ометање развоја говорне фазе због чега данас имамо више дјеце код логопеда него икад а њихова ментална ефикасност (дјелотворност и учинковитост), остаје тиме од самог почетка испод нивоа коју би без тих техничких сурогата могли постићи и достићи!

То се никако не односи само на мишљење, него и на нашу вољу, емоције и првенствено на наше друштвено понашање. Необразовани је мозак, као књига без слова! Стога је од нарочите важности посветити пажњу

'обликовању мозга' код дјеце и младих!

Дигитална деменција, синтагма која се први пут среће у Јужној Кореји (земљи са највише компјутера у школама и тзв. лап-топ кабинета) а њемачки неуропсихијатар Манфред Спитзер са Универзитетске психијатријске клинике у Улму, ставља је на наслов своје знамените књиге, користећи тај нови појам у контексту низа когнитивних и органских поремећаја као посљедице нерационалне употребе и претјеране злоупотребе дигиталних медија, на што нас сада актуелном епидемиолошком ситуацијом још више, као у епској пјесми (на зло) наводи и искушава пошаст звана Ковид-инфекција или Корона-пандемија!

Суочени смо дакле, као цивилизација, са новим изазовима, пандемијом Корона вируса, која поред директних посљедица по човјека и човјечанство изражене епидемиолошким параметрима морбидитета и морталитета па онда и психичких посљедица анксиозности, депресије па до ПТСП-а и пријетећег пораста суицида, сада актуелно и глобално пријети да означи КРАЈ СОЦИЈАЛНОГ ЖИВОТА, а појмови физичка и социјална дистанца, изолација, рад на даљину и од куће, online 'настава у школама и на факултетима, девалвирају традиционалне

друштвене вриједности и норме: радно мјесто, посао, тимски рад, школу као институцију, наставнике и професоре (ex cathedra), колективитет а конзумацијом културе 'онлине', обезвреднује, карикира и доводи у питање опстанак културних институција: позориста, опере, балета, биоскопа (па и кафане), али и сајмова књига као и елементарни појам књиге као цивилизацијске тековине! Дакле, Корона и дигитализација, у функцији алијенације (отуђења) човјека од човјека и опет човјек, човјеку постаје вук (лат. Homo hominis lupus est!) а то ће рећи да је прије и изнад свега на сцени евидентна дехуманизација друштва у цјелини.

Сви аргументи, сумње и критике нерационалне употребе и форсиране злоупотребе дигиталних медија и опште дигитализације друштва, изненадна пошаст, као планетарни цунами, од почетка 2020. године и даље, све обезвредњује и релативизује и хватајући се руку под руку у демонски оркестрирано коло, глобална дигитализација, дигитални медији и Корона-пандемија, хватају цивилизацију у замку, у зачарани круг, лавиринт без видљивог излаза, у кавез, као птицу или покусног штакора, нудећи нам 'онлине' мрвице од живота, као сурогат!

Отуд и поплава теорија завјере против цивилизације, слободе,

демократије, а опет у страху од опасне заразе попут куге, вариоле, тифуса, осумњичени су и најмоћнији интернет-магнати, Билл Гејтс и власници друштвених мрежа, јер Корона, случајно или намјерно, баш њима даје вјетар у једра!

У циљу превенције посљедица злоупотребе дигиталних медија нарочито сада у вријеме Короне и социјалне изолације и алијенације а прије свега попут дроге опасне болести интернетске овисности, ево неколико простих и практичних савјета:

-Хранити се здраво (примарна мјера превенције сваке болести),

-Кретати се свакодневно пола сата (најмање што можемо учинити за своје тијело),

-Бити што мање замишљен и одсутан. С концентрацијом морамо бити сад и овдје, а не негдје другдје. Ко то успије, срећнији је, а ко мозга (нпр. о прошлости), мање је срећан!

-Чинимо само оно што је реално изводиво, превисоки захтјеви воде у неуспјех и разочарење!

-Помажимо другима. Алтруизам је оно најљепше у медицини јер помоћ другоме, здрава је за помагача а новац усређује само оне који га троше на друге!

-Новац нас не чини ни срећнима ни здравима. Напротив, новац као опсесија храни шкртост и усамљеност!

-Тросимо на доживљаје а не на ствари!

-Слушајте музику у свакој прилици! (Истраживање мозга, доказало је да једино музика

лимитира активност зона мозга задужених за тјескобу, а потиче оне задужене за срећу!),

-Здраво је пјевати (па макар и не имали слуха!) А ТЕК ПЛЕСАТИ! Плес је најбоља превенција деменције (уз учење страних језика и шетњу у природи са дјецом). Наиме, плес је апострофиран као активност која нарочито успорава настанак деменције! Чеони режањ развија се спортом, музиком, глумом, умјетношћу опћенито, ручним радом! Некада су се дјевојке прије удаје, бавиле ручним радом (везле су гоблене, плеле и хеклале), нарочито на селу, а данас цуре и у селу и у граду 'сурфају', типкају поруке на својим паметним телефонима и перманентно су на друштвеним мрежама (Facebook, Twiter, Instagram...), до дубоко у ноћ!

-Смијати се треба и онда када нам није до смијеха!

-Бити активан и савладавати препреке (здравије се попети на брдо пјешнице, него аутом или жичаром),

-Поједноставити живот гдје год то можемо! (Не куповати компликоване уређаје: косилице, нутрибулет, електричне четкице за зубе и сл.),

-На скоро све што потиче наше центре за срећу, навикавамо се релативно брзо! Вечера са двоје-троје пријатеља нпр. чини нас срећнијим, него тристо виртуелних контаката на Фаце бооку!

-Већ речено, боравак у природи годи тијелу и духу! (Поглед на зеленило кроз болнички прозор, након операције жуци, скраћује боравак у болници за један дан!),

-Све наведено, посебно вриједи за дјецу!

-На концу, треба избјегавати дигиталне медије како бисмо нашли оптималну мјеру да МИ ВЛАДАМО АЛАТОМ, А НЕ ДА АЛАТ УПРАВЉА НАМА!

Или модернијим рјечником, БУДИТЕ ШТО ЧЕШЋЕ 'ОФФЛИНЕ' А ШТО РЈЕЂЕ 'ОНЛИНЕ'!

Доказано, дигитални медији чине нас дебелима, глупима, агресивним, усамљеним, болесним и напосљетку и несрећним!

Ограничимо дјеци вријеме проведено уз дигиталне медије, јер једино то има доказано позитиван учинак.

Сваки дан без паметног телефона, лаптопа, таблета, интернета, за дијете је чист бенефит и добијено вријеме.

Коначно за цивилизацију у цјелини, за друштвено благостање како економско и социјално, тако и културно, једино на шта се сигурно можемо ослонити, јесу мозгови младих генерација.

Стога пројекти попут глобалне дигитализације, 'дигиталне трансформације' и лап-топ кабинета у школама, пријете да нас највећи природни ресурс, људски мозак и интелект младих генерација, претворе у бескорисни интермедиијални нус-продукт на странпутицу скренуте људске еволуције!

Дигитална деменција и глобално отопљавање (и отупљивање-заглупљивање) а сада и пандемија Корона вируса, као проблеми савремене цивилизације XXI вијека, имају нешто заједничко: непоправљиву штету и апокалиптично предсказање, ако се већ данас нешто енергично не предузме!

Завјера или коинциденција, човјек је на планети Земљи опет жртва више силе, попут Шпанске грознице након Великог рата, прије тачно једнога вијека!

И у том контексту, интеракције Короне и дигиталних медија, на нашу штету, можемо завршити једном актуелном, циничном и трагикомичном максимумом, са интернета:

'Ко не може самостално да дише, прикључе га на респиратор!

Ко не може самостално да мисли, прикључе га на телевизор!'

А Оскар Вајлд у Знацају искрености вели: "Све што је популарно, погрешно је!"

(октобар, 2020)

др Раде ДУЈАКОВИЋ

Биљешка

РИЈЕДАК ИЗДАВАЧКИ ПОДУХВАТ

(Ранко Прерадовић – Стевка Козић Прерадовић, Двоје, Универзитет у Бањој Луци, Међународно удружење научних радника – АИС, Бања Лука, Tianjin-a Esperanto-Asocio, Графомарк, Лакташи, 2020)

Књижица Двоје, састављена од по неколико пјесама Ранка Прерадовића и Стевке Козић Прерадовић, чији су текстови штампани у обрнутом смјеру, изазвала је велику пажњу зато што је четворојезичко издање; наиме текстови су на српском, енглеском, кинеском и есперанту.

Требало је не само доћи на ту интересантну идеју него је и реализовати, при чему су помогли издавачи: Универзитет у Бањој Луци, Међународно удружење научних радника – АИС, Бања Лука и Tianjin-a Esperanto-Asocio као и одговорни људи: за издаваче: др Радослав Гајин, редовни професор, Ректор; др Љубиша Прерадовић, редовни професор и Luan Huinqin. Главни и одговорни уредник био је проф. др Љубиша Прерадовић а рецензент Миладин

Берић. За тај „подухват“ заслужни су и преводиоци на енглески и кинески језик као и есперанто.

У вријеме кад се све више затварамо у сопствене „торове“, кад је проток идеја између нас и свијета (из различитих разлога) мали, ово четворокњижје буди наду и утире пут новим таквим подухватима и показује колико је лијепо кад вашу пјесму може читати и Енглец, и Кинез и онај ко говори универзалним (а све више запостављеним) језиком есперанто.

„Пионири“ овог подухвата: Ранко Прерадовић представљен је са седам а Стевка Козић Прерадовић са четири пјесме. Уз то су дате кратке био-библиографије и једног и другог пјесника.

Ранко Прерадовић /1944/ прву збирку пјесама Свитања објавио је 1963. и након тога је слиједило двадесетак збирки а 2003. крунисан му је рад Изабраним дјелима у четири књиге. Превођен је на петнаестак језика и добитник је низа награда и признања.

У збирци Двоје Прерадовић се представио сљедећим пјесмама: Амајлија, Испод трошног крова, Музеј палих бораца, Како смо почињали, Ораси зрели, Птица му душа и Увијек као на почетку. Пјесник егзистенцијалних и метафизичких зебњи, спојених с артефактима прошлости и традиције, остаје као „метафора нашег поднебља и судбине“. (Драган Лакићевић)

Стевка Козић Прерадовић /1945/ објавила је више од триде-

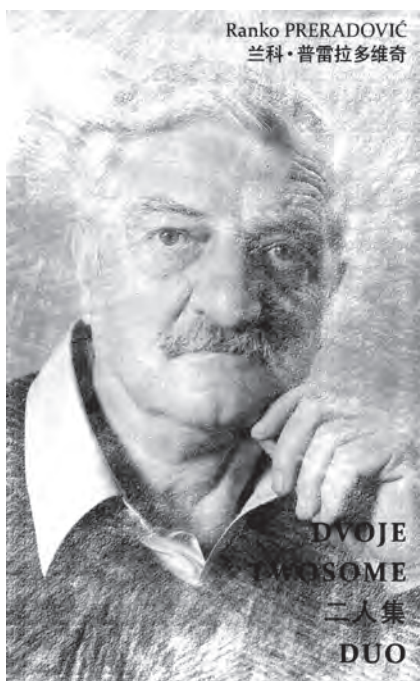

сет књига поезије и прозе за дјецу и одрасле. Превођена је на шестнаест језика а четири књиге су јој објављене на италијанском, француском, чешком и есперанту. Прва је 1998. године представљала Републику Српску на Струшким вечерима поезије. Учествовала је и на књижевним манифестацијама у низу земаља. Добитник је великог броја награда и признања.

У збирци Двоје Стевка Козић Прерадовић представила се сљедећим пјесмама: Трешње за Аљошу, Разговор са Кочићем, Адреса непозната, ноћ и Пут за Ису. Пјесме ове поетесе, исткане од елемената дубоке осјећајности, преточене су у свилене нити поетских ријечи и својом звучном лексиком одзвањају у нама као непресушна врела надахнућа. Она је „песник светле стране света, надахнућа сунцем и надом.“ (Драгиња Урошевић)

Пожелимо да ова мала збирка, али велика срцем својих твораца, нађе пут до читалаца на разним говорним подручјима а да се овакви књижевни подухвати наставе.

Мр Љиљана ЛУКИЋ

Интервју: пјесник Андреј Ђ. Врањеш

Моја поетика је полемика са собом

Андреја Ђ. Врањеш је пјесник који је ове године испјевао своју четврту књигу пјесама “Месец, јужно од ноћи”. Књигу је објавила Књижевна заједница “Васо Пелагић” из Бањалуке, а прије ње Врањеш је објавио и збирке поезије “На обали срца”, “Са друге стране сна” и “Сунцокрет који је волео звезде”.

Иначе, Врањеш је рођен 1963. године у Ливну, дјетињство је провео у Гламочу, потом и у Зеници, да би се настанио у Сремској Митровици, гдје и данас живи и ствара.

Радни вијек провео је у библиотекарској струци, члан је Удружења књижевника

Србије, а о својој поезији и књижевности поводом нове књиге говорио је за “Сутра” и “Независне”.

У посљедњих пет година објавили сте четири збирке поезије. По чему се издваја Ваша најновија збирка “Месец јужно од ноћи”?

- Ако бих упоређивао поезију која је претходила у прошлим збиркама с овом могао бих казати да је посљедње остварење моје најзрелије песничко прегнуће, што је у неку руку логично са становишта заната којег перманентно усавршавамо. Можда је поезија у збир-

ци “Месец јужно од ноћи” више распојасана медитација и обликована мисаона игра заједно и у исто време, што није био случај у остале три које су јој претходиле. Ако је поезија, а јесте, парнас раздраганог ума, онда сам покушао досећи тај идеал можда најближе до сада. Моја поетика је полемика са собом, а онда и с окружењем, светом добра и зла. То што ме увек руководило и руководи као постулат у песништву јесу речи умног Сократа: “Најстрашније је преварити самог себе”. Нити у једној збирци нисам себе преварио, а да сам приметио да јесам - одбацио бих перо у једном трену.

Књигу сте посветили Гламочу и Гламочанима, а рецензент Милијан Деспотовић примјећује да пјевате “из плућа Срема”. Може ли се, стога, ова поезија дефинисати и као завичајна?

- Апсолутно. Познати песник Деспотовић је у праву када то каже, завичај је свуда где нам је лепо, кад постанете делић простора којем се радујете, где сте добили уточиште и смирилиште, где сте постали точкић у механизму духовне кретње. Гламоч је ипак најдраже место на глобусу мога срца, ту чињеницу моја поезија снажно објављује, исто као што је Зеница персонификација прве љубави у којој проведох дефакто најјужније истине, моја челична колевка. Битно је да чулност не сме никада постати грех.

У пјесмама лијеп омаж дајете и Сплиту и Београду, али и планини Динари и селу Ваших предака Камену, не правећи разграничења у сликању урбаног и руралног. Колико

пјесник дугује географији из које је потекао?

- Географија је спона која нас и у трансценденцији враћа тишинама у буци времена, смирај и вапај, песникова рапсодија коју чује као поклич, без ње као суштинске одреднице песници би били азиланти, бели вукови на црном континенту неразумевања.

Ваш отац био је истакнути пјесник и просвјетни радник Ђорђе Врањеш. Да ли је управо отац главни “кривац” за Ваш пјеснички дар и љубав према поезији?

- У формирању личности, самим тим и песникове, значајну истовремену улогу играју три фактора: генетика, активан рад и социјално окружење. Отац је, ако могу колоквијално рећи, био примећено образован и паметан, па да сам с њим доручковао сваког јутра већ бих нешто попримио од његове ингениозности. Ипак, он је био суштински песник, поред њега ја сам песник из прикрајка.

У књизи умјетност дефинишете као “отисак загонетне светлости”. Да ли

наше друштво и наша друштва живе у мраку и колико цијене ову загонетну свјетлост?

- Живимо у временима када су питања непотребна, скоро искључена, одговори су свуда око нас, и зато ово Ваше питање доживљавам као реторичко. Можда уметност није у мраку, али у полумраку она засигурно јесте, за свјетлост хају они који се полумрака плаше.

Неке од пјесама посветили сте Ивану Горану Ковачићу и Бранку Миљковићу, а неке и Вашим савременицима. Ко су пјесници које цијените данас и колико као члан Удружења књижевника Србије успијевате да испратите књижевни живот у свом окружењу?

- Да, имам као и сви и ја своје песнике који ме у сновима походе, којима се враћам свакодневно и то су они које називамо култним. Ценим песнике који себе не варају. Поетску сцену Србије пратим интензивно путем часописа, трибина и ако је могуће у личним контактима.

М. РАКУЉ

ГЛУМАЦ

Ако је у улози убице,
глумац се себе боји,
када се врати егу,
своје године броји.

Док шета улицама свог града,
он игра кипара из Фиренце,
улоге су његова свјетлост,
живот издељен на секвенце.

Говори и кад заћути,
на сцени себе попије,
никада не умире,
као филм се одвије.

НОВО ДОБА

Песнику - Бошку Ломовићу.

Кад робот у човеку занос пробуди,
како ли ће тада изгледати свет,
хоће ли се осмех с усана селити,
који ће у парку мирисати цвет?

Можда паркова неће ни бити,
кажу да ће човек волети се сам,
кад бих знао шта ће, штаће бити,
рекао бих себи не желим да знам.

Андреј Ђ. ВРАЊЕШ

Из необјављених путописа

ЈА, У МАКЕДОНИЈИ, ДОК СЕ НИЈЕ ЗВАЛА СЈЕВЕРНА

Ко би могао рећи или помислити да ћу ја по окончању крвавих сукоба у БиХ послуже шок драмолета путем за ИСУ, са безброј других страдалника из нових новонасталих државица унутар граница непоновљиве нам СФР Југославије, по позиву Струшких вечери поезије 1998. путовати из Републике Српске у “туђу” Републику Македонију, која се самостално кочопери и мирно бори са сусједном Грчком око свог личног имена? Ко би вјеровао и да ћу ја, након два пропуштена гостовања тамо стићи из свеопште, послужератне бијезде? Први позив ми је упућен са Младе Струге, а ја се одмарала на Јадранском мору са породицом па сам га до-

била прекасно, кад је већ завршена поетска манифестација. Други је уследио далеке 1986. године за свечану промоцију збирке пјесама “Додир душе” која је тамо објављена по позиву књижевника Томета Момировског, у ИК “Мостови” Струга. Просула сам поток суза што због послова које сам обављала нисам могла бити одсутна из фирме ни сата а камо ли неколико дана. Друштвени дом “Мејдан” организовао ми је убрзо књижевно вече на које је из Македоније стигао уредник књиге, писац Разме Кумбароски, а из Загреба, рецензент Марино Зурл, са супругом Мињом Николић, познатом филмском и позоришном глумицом, тада првакињом

у ХН казалишту. Домаћин лијепе вечери бијаше пјесник Никола Вуколић. Ту су настављени мостови пријатељства са Македонијом започети у Србији још 1985. на Смедеревској песничкој јесени гдје су, поред страних пјесника позивани значајнији писци из свих бивших република СФР Југославије. Тада је у зборнику СПЈ “Научите пјесан” представљен “Бањалучки пјеснички круг” по избору књижевног критичара Миљка Шиндића. Вуколић је овјенчан и наградом за младе пјеснике што нам је дало крила. Сад ми је тек јасно какав културни значај је имао тај еминентни скуп који се и дан-данас одржава у древном Смедереву. Интер-

национални ФП прво је започет у Струги па ми се данас чини да је то заједничко културно добро нешто највриједније што је Македонија изнијела себи из Југе. Тај “gudvil” сигурно, нема цијену... Задивљена што ме нису заборавили, бринем се да ли ћу и како стићи на далеки југ, којим превозом прећи толике границе, са којом ћу новом исправом ићи;шта је доказ одакле сам, чија сам? На крају, чиме платити нови пасош и све те возне карте до крајњег одредишта у бившој “мојој” земљи?

Истовремено, позив из Струге, такође са доцњом, преко Сарајева, добио је наш цијењени теоретичар Младен Шукало, па смо се договорили да помоћ потражимо скупа од владе РС. Срећом, било је потпуно разумијевање и без дискусије на сједници нам је одобрена сума у висини цијене авионске карте Београд-Скопље, што је изненада омогућило да на Стругу стигну два брачна пара, истинна копненом линијом, јефтинијом али много неудобнијом и дужом Сви су, осим мене, стари гости у Струги, али ја цвјетам од среће што сам коначно добила прилику да видим земљу у којој су ми два брата, Мирко и Душан одслужили двогодишњи војни рок, један у Куманову, други у Титовом Велесу. Њихове приче сам гутала као дјевојчица и од њих научила неке изворне македонске пјесме, попут оне “Јовано, Јованке”. Чувајући једно једино црно јагње у мом Лијевче пољу, које ми је једне хладне, кишне јесени поклатило неки стари овчар са Змијања на номадском путовању у Славонију, ја сам, опијена мелодијом македонског језика, поваздан пјевушила пјесме наглас, а најчешће ону необично сликовиту “Биљана платно бијељеше...”

Сјећам се колико сам жељела да одем на радну акцију у Скопље 1963. године послје земљотреса, али то су могли само студенти, никако средњошколци по ми је и та шанса да видим Македонију пропала. Неколико година касније, син Игор је био на екскурзији

недељу дана и вратио се пун разно-разних предивних утисака које ми је препричавао данима. Заволио је кикирики, алву, леблеблије, пистаће... а јако му се допало топло гостопримство једне турске породице. Пред грађански рат, у информативним емисијама Радио Сарајево је редовно помињао побуњено село Вевчане из Републике Македоније, Галијашевиће од Маглаја, у БиХ, који се не боје власти... То је била нека врста увертире за крвави распад социјалистичке Југославије, који је убрзо услиједио на врло болан начин. Много туге донијела сам у свом срцу тог лијепог, ко кристал чистог августовског јутра тек сванулог у лијепој Македонији.

До улаза у хотел “Дрим” подрхтавам као трска у језерској води кроз коју промиче полускривен стари чамац и тек по нека ћутљива патка... Насмијани Разме Кумбароски шири руке, љубимо се као род рођени... Преспавали смо претходну ноћ у Београду али се сви осјећамо чило и тога трећег дана на путу до Струге. Македонски цариници су нас (у) пустили у земљу насумице, као своје, одмахнувши руком да идемо и више не чекамо, вјерујући на ријеч да смо писци и да смо позвани на Струшке вечери поезије из Бања Луке, РС.

Соба 318 је чиста, прозачна, комфорна... Ипак, немамо сна, радозналост нас вуче на терасу гдје пристижу и други гости. На званичном списку је 111, из 45. земаља. Најбројнији су из Кине (8), исто толико из Шпаније, из Турске и ФР Југославије по 7, Русија и Румунија по 6, Албанија 5, Велика Британија и Бугарска по 4. Француска, Њемачка, БиХ, Мађарска, Швајцарска и Италија, по 3: Јапан, Кипар и Хрватска, по 2: САД, Бразил, Аргентина, Аустралија, Бјелорусија, Канада, Словенија, Хондурас, Израел, Кореа, Лебанон, Малта, Мексико, Мароко, Нови Зеланд, Палестина, Перу, Португал, Сенегал, Словачка Република, Шведска и покрајина La Reunion. по 1 писаца, уз домаћине – Македонце биће огромна елита... Новинари – микрофони, рефлектори, камере домаћих и свјетских медија прате садржајан програм СВП током четири дана Центар пажње је добитник “Златног вијенца”, писац из Кине - Лу Јуан. рођен 1922. у провинцији Хубен. Познаје стране језике, аутор великог броја књига и један је од најзначајнијих кинеских преводилаца. Превео је Гетовог “Фауста”, Антологију модерне њемачке поезије, као и дјела Рилкеа и Хегела.

Први је изградио лични духовни мост између кинеске поезије

древном традицијом и савремене европске поезије. Одлуку о додјели награде донио је еминентни жири са предсједником Савјета Струшких пјесничких вечери поезије, Паскал Гилевски... Протоколом и програмом до детаља, све је уређено и оштампано за сваког учесника на више језика а ту су и водичи, момци и дјевојке, полиглоте... Све функционише без грешке...

Жељни свега, одјурили смо у град, да сретнемо лијепа људска лица окупана свјетлошћу југа... И већ на улазу, застајемо испод истакнутих застава земаља учесника чудећи се што нема наше РС. Има застава БиХ. Бивши предсједник УК Абдулах Сидран позван је из Федерације БиХ, јер на нивоу државе културе јединствене нема. Одмах протестујемо код организатора да се скине неважећа и на јарбол подигне застава Републике Српске. Они се извињавају јер је просто немају. Наравоученије: никуд не треба ићи без заставе своје земље у пртљагу...

Сретосмо и неке Бањалучане, бивше комшије, који су промијенили адресу у задњи час, добили посао и уклопили се у ову средину. Радост је обострана.

Враћамо се да у парку засадимо дрво добитника “Златног вијенца” Лу Јуана а потом у роза салону хотела “Дрим” присуствујемо све-

чаном проглашењу лауреата 37. СВП. Са прес-конференције одлазимо у своје собе да се кратко одморимо и спремимо за вечерњи дио програма који започиње свечаним пријемом предсједника владе РМ, господина Бранка Црвенковског Тек у 21 сат пред Домом поезије, учествујемо на свечаном отварању СВП.

У свим догађањима дефилију драга лица југословенских писаца: ћутљива, тужна, суздржана... Дружимо се ту кратко, тек за поздрав, осмијех... а наредних дана и ноћи слиједе међусобне исповијести о минулом времену и страдању... Књижевник Горан Бабић, из Загреба, избјегао је у Београд и то сам, без породице / жена га оставила због бранитеља Праљка који ће се убити недавно у Хагу због пресуде за рушење Старог Моста у Мостару а мислим да им је био и кум/. Свака исповјест је лична драма из ратне прошлости и нико није имун ни на колективну трагедију која нас је подијелила по свим шавовима...

Струга је сва у знаку свјетске манифестације: Парк поезије, Дом поезије, Мост на Дриму за завршни наступ учесника 24. августа - свечано украшен свјетлима и шкољкама у виду скулптуре која се ноћу доживљава попут бајке. Мост је озвучен и спреман за свјетски час поезије... Већ

у вечерњим сатима публика хрли на четири обале оба Дрима сва Струга је ту да нас чује и види... Узбуђења је на претек. Други дан, програм отвара округли сто. Тема је “ПОЕТИКА XX ВИЈЕКА” са поднасловом: “МОЈА ЗЕМЉА, МОЈА ПОЕТИКА”. Велика сала је препуна. Међу учесницима су Миодраг Павловић и Младен Шукало. Оба бриљирају, сви су одушевљени, а нарочито ми, Бањалучани... Република Српска /као млада земља) потпуно је афирмисана у Младеновом есеју. И незнани гости из свијета прилазе нам и упознавају се. Ту је и Лу Јуан, звијезда СВП. Користим прилику да му одмах поклоним “Била сам љубичица”, ту своју бијелу књижицу хаику поезије са плавин словима објављеној у библиотеци “Десанка Максимовић” са њеном сликом / КЗ “Васо Пелагић те ‘98. године у част стогодишњице Десанкиног рођења/ У њој. је и фрагмент њеног задњег писма исписаног руком Ранку и мени а које се завршава вапајем: “Ако се више не будемо видели, немојте ме заборавити!” Нисам предпостављала да ће нас мртва Десанка препоручити свом кинеском пријатељу. Чим ју је угледао, ЛУ ЈУАН, раширио је старачке руке у чврст загрљај... као што нисам могла ни помислити да ће Десанкине пјесме бити у Србији протјеране из обавезне лектире... Сад ми се чини, да је та велика поетеса имала црне слутње кад нам је писала из Београда 1989. последије трача сарајевских писаца о чему смо мало разговарале у Бањалуци за вријеме њеног тродневног гостовања по позиву наших пријатеља из Борика - породице Звонар... Стојана и Мире, домаћинима свих Звонара из Југе који су се дружили једном годишње а сваки пут у другој републици.

Стварност се брзо мијења и вријеме чини свијет малим. Недавно је објављена Ранкова и моја збирка “Двоје” и кад сам видјела наша имена исписана кинеским писмом (уз дужно поштовање енглеском, есперанту и српском) ја

не могу да нас не видим у далекој Кини, не само у Пекингу, куд је отишла моја књижица, прије 22. године, са Златним вијенцом, Лу Јуана, из Струге.

Сваки дан је био врхунски: од хотелских тераса, пијано-барова, ресторана до раскошних пријема, а којих је у једном дану бивало и неколико. Скоро све амбасаде земаља у Скопљу указале су нам част пријемом, због својих писаца

А кинеска је била посебна. По програму, уз бројне портрете гостију и домаћих писаца, представљања књига, уручења награда, разних изложби, итд. имали смо два незаборавна догађаја: Посјету културно-историјских споменика у Охриду и излет бродом у Свети Наум. (ту се вино пије из буради а глинени пехари са логом СВП носе кући, као сувенир). Пјесници су “опијени” и без пића, У древном Охриду, одушевиле су нас мале радње са бијелим (скупим) оригиналним бисерима, многи производи старих заната, продавачи... За успомену, Младен је супрузи Ружици купио бисерну огрлицу а себи џепни сат. Дарови су купљени и за кћерке, јаооо, први пут остављене, саме, код куће. Зивкали су их често да провјере шта раде, а та дивна дјеца спремају су се пут Грчке, на факултет... Једна је данас први доктор археологије у регији, она што је Мач из камена недавно изложила у Музеју Републике Српске...

У Стругу сам понијела награђени сонетни вијенац “КИП СВЈЕТЛОСТИ” Мала црвена књижица објављена у 333. нумерисана примјерка код К.З. “В. Пелагић” јер сам се сјетила кратког службовања Петра Кочића, у далекој Македонији, прије једног вијека... На пријему у резиденцији “Биљана” на Охриду код председника Републике Македоније, нашег старог а сада новог функционера, искористим протокол да му уручим један примјерак књиге посвећене П. Кочићу, са нашег Змијања и да се лично представим као гост из Републике Српске. Био

је видно узбуђен, (иначе јако лошег здравља послје недавне саобраћајке) али ми је рекао неколико прекорних реченица на рачун ратовања у БиХ и што није било (као код њих) довољно слуша за договоре и мирне разлазе. Ми смо се по трговинама већ увјерили да се народ Македоније још плашио тог отцјељења и посљедица. Многи су плакали чим би сазнали одакле смо и ко смо. Отварали су душу и причали... Албански лоби и ту, као и у цијелој земљи, јакао је свакога дана, купује силом српске посједе... Нисам то комунисти Кири Глигорову коментарисала, ни преживјелу историјску ујдурму и незацјељиве нам ожиљке, само сам отворила “Кип свјетлости” и рекла: “Ово је необична књига. Отвара је и затвара жена / ријеч је о Милки Кочићевој супрузи – почетна фотографија је модерне дјевојке, на крају жене у змијањској веженој ношњи/... Уз то, поштовани председниче Глигоров, моја књига је о писцу, нашем и ВАШЕМ Петру Кочићу... Он је из Београда дошао пјешке до Скопља. Знам један разгранати храст под којим је сједио да се мало одмори док је ишао кроз Србију. Храст је заштићен у селу Мрчајевци код Чачка. Добро је имати храст- споменик, али и ову књижицу исповједних сонета, да се никад не заборавимо као људи... Детаљ даровања и руковања пренијеле су агенције у слици и ријечи...”

Сутрадан су дошли неки писци из Скопља да виде нас из РС. Пријатељ Томе Момировски, био је врло емотиван. Кад је видио моју “Љубичицу” заплакао је А по том додао: Десанка ме је у далекој Сиднеју, звала. . ЛОЛО, МОЈА” у инат неким глупердама из Југославије који су нас оговарали током тог гостовања.

За столом се нашло много знанаца. Из Загреба, Соња Манојловић, из Београда, Ристо Василески, Никола Цинцар Попоски и најзначајнији македонски писци

Убрзо је дошао финиш СВП... Ранко је отишао први ради обавеза у листу “Ослобођење” а ми смо уплатили још два дана боравка у хотелу. Ишли смо на купање гдје је Ружица недавно бирања за мис плаже и гдје су је дочекали врло срдечно; дружили се са Размеовом породицом и пјесником из Струге, - Мирчетом, сином му Стефаном и супругом. Моја неодољива жеља да видим Вевчане, испуњена је задњег дана. Мирче нас је одвезао у то село, скоро на граници са Албанијом. Храбри сложни брђани све су нам објаснили - не дају своју воду државном водоводу... ето... Долазила је и ова власт. Рекли смо Кири председнику да је то наше ! Ми смо. . држава у држави”. Имамо свој пасош! Он се љутну и оде. А пасоше ћемо сада дати и вама – за успомену. И доћи ћемо у Бањалуку кад-тад.” Одушевлени том сиромашном земљом и тим срчаним људима, враћамо се кући. Не зна се шта је вриједније што носимо из Македоније. Оно материјално се свело тек на свјежи букет смиља за снаху и на жуту памучну хаљину маленој унуки Вањи, која је бар два броја већа... Носила ју је и на четврти рођендан...

У Ниш стижемо аутобусом рано иза поноћи. Излазим на перон сама, а Шукале иду даље. Уморну ме чека млада пјесникиња Јадранка Антић.

Она ме позвала на пјесничке сусрете “Врата Запаља”... Убрзо ме смјешта у празан кревет кћерке Агане... Будим се први пут у Нишу, непознатом граду, крај једне малене морске корњаче коју листом салате храни нечија мала рука иза широке фотеље; будим се у Србији, испуњена љепотом боравка у Македонији, са чак два пасоша у торби... И изабраним пјесмама Ли Јуана на македонском језику. Та књига ће ме увијек враћати неким лијепим утисцима и увјерењу да оно што волимо остаје заувјек наше.

Стевка КОЗИЋ ПРЕРАДОВИЋ

ЦРЊАНСКИ – РЈЕПНИН

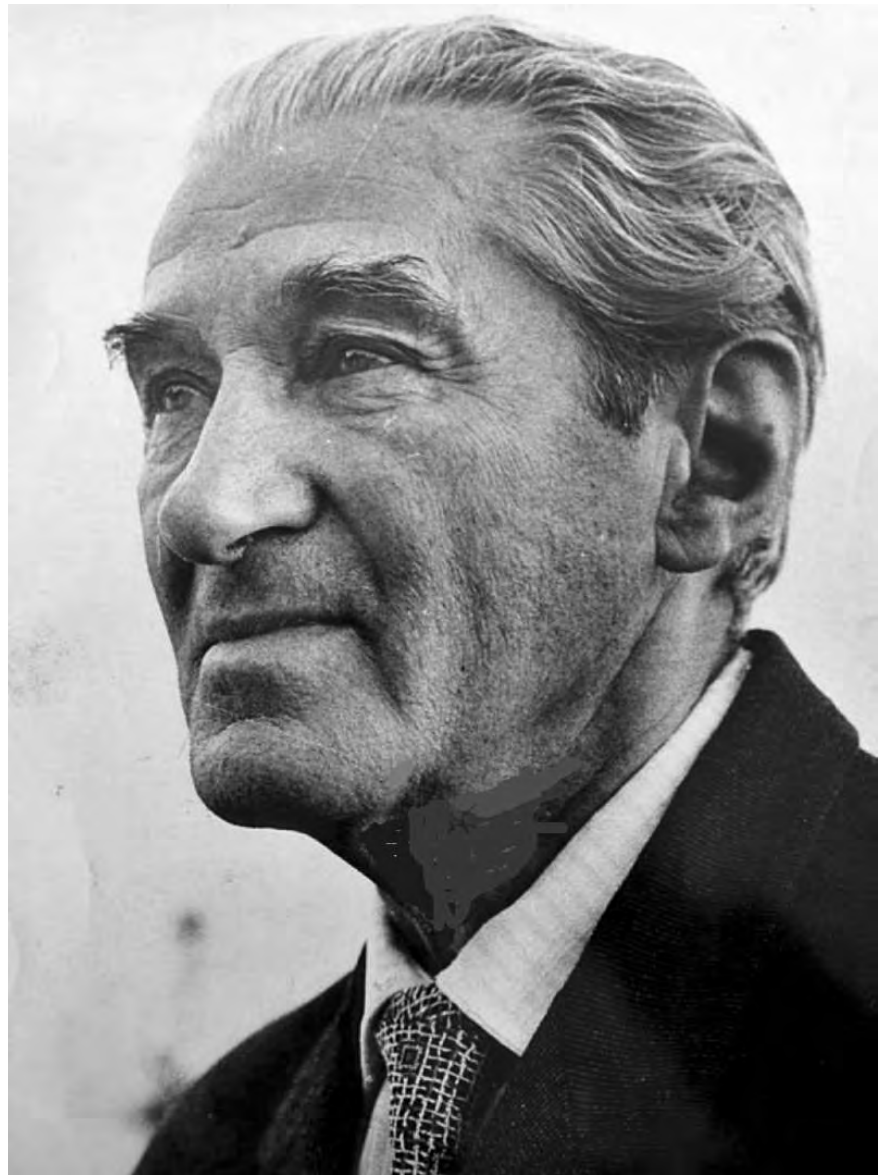
Роман Милоша Црњанског *Роман о Лондону* (1972), могао би се сврстати у психолошки роман, али и у егзистенцијалну прозу, попут Сартрове *Мучнине*, или Камијевог *Странца*. Окосницу романа чини судбина руског емигранта Рјепнина и његова егзистенција.

Рјепнин хоће да буде апсолутно морално биће – без компромиса и самозаваравања. Пошто му је немогуће да то оствари, он осећа како га свет гура на ивицу - живи под претњом моралне и материјалне беде. Он није у стању да спроведе и поднесе расцеп између спољних (прљавих) прилика живота и унутарње чистоте. Рјепнин осећа да не може да оствари морални опстанак, часно живљење – осећа се пониженим и усамљеним. Сваки додир са другима постаје прљање и мука.

Овде ћемо се осврнути на последњи део романа и Рјепнинове егзистенције, која се завршава самоубиством, мотивисаним животним околностима и одлуком Рјепнина да сачува свој идентитет и вредности, тј. да остане доследан себи

”Рјепнин је био решен... да до октобра месеца, учини крај свему томе и себи. Самоубиством... Могао је, разуме се, и даље да трчкара и тражи запослење, да се понижава, да буде негде, макар ноћни чувар... али то је све. Још коју годину. Ни то на миру... Сорокин и Бељајев нашли би пута и начина да га нађу и тамо и да му узму и то.”

Међутим, у низлазној Рјепниновој судбини, у следу догађаја који га воде самоубиству, постоји једна фаза када се егзистенција “откачиње” од себе саме. Кад је већ дигао руке од свега, од сваког поправљања и борбе, он доживљава тренутке

Милош Црњански, 1962.

радости, осећајући се по први пут добро и слободно. Тако, већ се окренувши смрти, он осећа извесну радост живљења, коју му живот (док му је припадао, док се за њега борио и уз њега приањао) није давао. То је један тренутак слободе и лакоће, када се егзистенција одлепљује од онога чега се држала и са чиме је падала.

“Био је миран као да никог нема на свету. Био је самац. Други човек. Осећао је да постаје хладан и снажан, као да се у ту кућу, са некога другог света, усе-

лио. Као да он више није он. Онај који је дотле био. Него неки други Рјепнин, кога је, каткад, као из прикрајка, кришом, зачуђен посматрао. То је био човек који се исправио. Друго је лице имао. Друге године”.

Остао је без посла, са малом уштеђевином, у стану познаника који му је преко лета уступио стан. Ту налази свежањ тапета и одлучује се да облепи стан, пре него се власник врати.

”Најзад је радио нешто што је имало смисла... Никад дотле, у животу, није био тако задовољан

Зелени бус, на периферији Лондона, 1962.

- бар му се тако чинило. Неколико дана у тој тишини, осетио је потпуну срећу... Знао је да ће то завршити самоубиством, сасвим сигурно, али је сад осећао пуну срећу човечијег живота, иако је то било невероватно... На том послу, који је био узео да уради, шале ради, осећао је сад, да се, око њега, његовог живота и намере самоубиства, ствара, на зидовима - ствара он на зидовима неки свет његових мисли, неки свет мира, утехе, игре интелекта, па и кратког одмора, од живота. Тишину. Био је то чудан случај, при крају његовог живота, а нешто, као увод, у неки бољи живот, у неки бољи свет. Као језа, међутим, пролазила га је слутња да после тога, кад прође септембар, за њега више нема места, ни у тој кући, ни у Лондону, ни у животу."

Поставља се питање: није ли он тада могао, са овим новим увидом, поново да се окрене животу и компромисима и да дигне руке од борбе коју је стално водио. Није ли - као човек који је већ на неки начин умро - могао живети без спољњег достојанства, без борбе да очува везу између свог спољног жи-

вота и самопоштовања. За њега ово, изгледа, није било могуће. Он није могао повући ову разлику (између друштвено признатог достојанства, моралних вредности и самопоштовања), па је "враћање у живот" значило губљење ове слободе и пад на траг - у муку и понижење.

"Било му је постало јасно да, ма шта решио, не може изменити своју судбину... (чак и кад би се решио да настави борбу за живот, да тражи зараду, неко запослење, било би сасвим сигурно да се његов живот не би више променио. Старост је ту, иза ћошка"

Али, сада, пошто се већ на неки начин опраштао од живота, постајући све више гост (а не странац) у њему, он је почео долазити до увида које није могао имати све док се борио, док је осећао муку онога који хоће да буде "домаћи" - као и остали - у животу. Отварало му се око за парадоксе судбине - наново је видео свет око себе и животе других људи, како теку напоре до с његовим. Као што је Андрићев Зеко (у приповеци "Зеко") одлазио на Саву и на испуст тражећи одлакнуће, остављајући за собом

стари живот, Рјепнин је лепо тапете и ишао на излете.

Имао је слободу госта и излетника, могао је да посматра и "видео је".

"Станица зелених бусова, који возе у зеленило у околини Лондона. није била далеко... Проводио је те, последње дане, као да није већ годинама у Лондону. Све што је видео, занимало га је... Живот му се чинио, уопште, бесмислен, али та разонода, као да је неки, једини смисао. Нека чудна жеља живота појавила се у Рјепнину, неочекивано. Изненађења, на тим излетима, пријала су му, као да имају неки дубок смисао... Беспослен, он је видео да је живот само низ слика"

Али, истовремено је осећао да нема куд, да не може променити свој живот, скочити у неко друго време, или егзистенцију. Болност сопственог живота нагонила га је да почне мислити да други људи - можда живе срећније.

"А ето, само да се ту негде, био родио, и његов живот би пролазио мирно, и не би било, ни те беде, ни те, самоће... Дочекао би старост и смрт, као што је тице и старци и бабе, у тим насељима - сви ти људи и жене који су се њим возили у тим зеленим бусовима - дочекују"

Рјепнин не налази реалну могућност да замени свој идентитет - он сам и цела његова прошлост стоје између те жеље и могућности. Егзистенција му сада изгледа непрекорачива, неизменљива, осим у смрти.

"Ето, и кад би се Нађа вратила, и кад би пристали да он буде млинар ту, не би, ни то, за њих био спас у старости, као у некој бајци за децу. Није то посао за једног бившег секретара Сазонова. За њега је други посао. Зна се који."

Душан Пајин

РИЈЕКА КАО ИНСПИРАЦИЈА

Гордана Аврамовић, *Песма је као река,*
ИП „СИГНАТУРЕ“, Београд, 2020)

Путујем светом
као сном
Гордана Аврамовић

Гордана Аврамовић улази у свијет књижевности као зрео пјесник и питамо се зашто је толико дуго чекала да објави прву збирку пјесама. Рођена у Семберији, 1946. године, гимназију је завршила у Бијељини а студије права у Београду, гдје је и магистрирала. Афирмисала се не само у својој струци него и као сликар те је приредила пет самосталних а учествовала је и у преко тридесет колективних изложби. У јуну мјесецу ове године приредила је изложбу слика у Педагошком музеју у Београду.

Гордана Аврамовић је пјесник тананог сензибилитета који у својим пјесмама тражи одушка животним недаћама и недоумицама. Њена лирика носи елементе исповједног тона и открива особу која трага за вјечним питањима о тајнама живота и човјековом мјесту у њему. За њу је поезија, спасење, што потврђују и стихови: „Тражим пут и не помиловање“, али истичући да носи срце у комадићима жели: „Песма да ме спаси / и године не бројим“. (Немам ништа)

У овој збирци поетичног наслова Песма је као река запажа се неколико кругова или мотива који заокупљају пјесникињину пажњу. Могли бисмо уочити: мисаоне, љубавне, описне, али ту су и пјесме о Београду, о слободи, о пријатељима, о путовањима.

Пјесникињина размишљања о животу исказана су у низу стихова: „треба живот узети са врха и дна“ (Арија); или: „Опасно је бити у сукобу са временом“ (Време), или: „Живот је дуга забавна шетња / са камена на камен“ (Теш-

ке мисли) Живећи у животу пуном проблема пјесникиња ће рећи да је ово „похабано време“ (Живети тихо), али да га треба проживјети часно, а не „бацати блато са руку на друге“, што је „можда мода“, али што не би требало чинити (Кап ватре на длану). Ова поезија посвећена је људској доброты и разумијевању јер „Да се зло разбије у парампарчад“ ... „и буде мир доброта / нестане зло и глад“. (Доћи до почетка) Отуда исповиједање: „за тај тренутак истине / ја сам и без речи и текста гласам (Галеб).

Осим пјесама у којима Гордана Аврамовић размишља о животу, распопућена између маштања и стварности: „Мисли су ми отишле на разне стране, / у једној руци звезде, у другој шака земље“ (Разишле се мисли), пјесникиња пјева о својој души: „Душа ми нема дна / пуно прима, пуно даје / туђе туге и сете / времена, радости, / њу превише стаје / свакога дана / нова питања и одговори“ (Душа без дна) Пјесникиња размишља, муче је стања душе јер јој се чини да је „нешто страшно у њој / у дну душе црно“ (У дну душе).

Та размишљања је понекад одводе у самоћу кад је свјесна да „Сам и остављен човек / је као дрво које се ослања / на старе гране“ (Самоћа) Попут савремених писаца апсурда и ова пјесникиња осјећа, тјескобу, напетост, помало и апсурдност низа појава у животу јер „Кад одеш у дубину себе / не знаш шта ћеш изнети на прстима“ (Путеви сазнања). У трагању за спасоносним путем, пјесникиња жели да иде оним који је исправан, али како га открити:

„где сам на свом путу треба то решити и разрешити шта / чиним с ким и како када ће да дође решење“. (Решење)

Други круг пјесама Гордане Аврамовић посвећен је љубави, везаности за вољено биће, жељи за подршком која ће јој бити ослонац у животу. Она жели да је: „У пролеће младо и зелено неко драг држи за руке да не оде „предалеко од свода“, па не може или неће да се врати. (Држи ме за руке) У лијепој пјесми Он пјесникиња пјева: „Говорио ми је / ти си као ноћ / која обухвата свемир и људе / смех као свеже пољско цвеће / волео ме је“. Љепотом одише и пјесма Смех:

Твој смех носим као нарамак
чувам га да га ветар
не однесе у планине
па макар га носила у недрима,
ако оде у етар
пловићу небом великим зама-
сима
и вратићу га.

Врхунац љубави према вољеној особи опјеван је у пјесми Срећа. Двоје људи који се воле блистају од среће која се осјети свуда око њих, посебно у породичном дому и: „То је срећа / остала на отиску њихових тела / на вратима / прозорима, прагу / у чистом дому / и белу сагу / ко скуп пахуља што светле у Новогодишњој ноћи / они остају као знамен а све ће проћи“. Љубав је најљепше осјећање живота и зато: „Срце пуно љубави / пресипа се као златно вино / преко руба / не види и не чује ништа / ни стварна, ни груба / пролазност, само осећања чиста (Срце пуно љубави)

У трећи круг убројали бисмо описне пјесме. Гордана Аврамовић је опјевала сва годишња доба, налазећи за свако нешто карактеристично. Треба истаћи успјелу пјесму Пејсаж испјевану у виду

крокија, али и са свеобухватном сликом живота датог у назнакама и наговјештајима:

На планинама колоније белог снега

у дну пластични отпад од свега море туге осмеха и заборави и на обзору зелена трава кругови кретања кроз живот свемир

отворено небо сазнања и мир са хрпом песка на длану и кретања према новом дану.

Овај Вордхолдовски колаж сплет је конкретног и апстрактног, мисаоног и природног, увезан бесмислом, али одвезан смислом завршног стиха. Колико пуноће у краткој пјесми која „кипти“ дубоком емоционалношћу и рефлексивном зрелошћу! Чини се да ова пјесникиња исписује дуге смислене реченице па онда брише ријечи и оставља само оне у назнакама. Али на читаоцу је да те дјелиће слика разгранана својом маштом и дограђује сопственим мисаоним дискурсом.

Пјесникиња воли то прављење колажа. У пјесми Зима на Та-

шу она ће повезати и београдски парк, и своју мајку која грије руком чашу сока и београдску кошаву и „снег на дну и врху / борова“ и вику дјеце по парку али и вечерње, већ снене шетаче.

У пјесми Јесен пјесникиња комбинује лишће из паркова са сновима. И док новембар доноси кишне дане, „веверица носи лешнике / у дом“ те враћа „септембарску благост „и озари време / ко на прагу драг гост“.

Интересантна је пјесма Спарно лето у којој пјесникиња опијева „велику љубичасту, очајну тугу“ изазвану растанком: „аутобус је стао, уђох полако“ а у пјесми Пролеће доминира срећно осјећање јер: „Делови неба плави као / латица дана / смеју се примицању / светлих дана“.

Посебна љубав Гордане Аврамовић су ријекe и ова збирка се и отвара пјесмом Душа реке која је мали галиматијас појмова конкретних и апстрактних: „Шака мора, шака соли, шака смеха, / мало суза пун Свемир музике“, али се завршава поентом о потреби трагања за смислом и љепотом.

Пјесма Река песама почиње: „Кроз стиснуте шаке отекла ми је река песама / као црвени сок трешања / о болу, поносу и увредама...“ да би се завршила: „Док живот даље тече / треба стати и живети га“ а у пјесми Моје срце исписује: „Моје је срце на дну реке... пожелим да одем низ пут / у мисли и идеје да-леке“.

Пјесникиња изједначава двије љубави: пјесму и ријеку: „Песма је река која се / бучно или тихо проспе из чаше ... креће се трага за добрим / и трчи и плива у да-не среће.“

У пјесми Лепа реч Гордана Аврамовић пјева:

Између времена и простора истина је јасна и прозирна само је треба видети...

треба ићи стрпљиво правим путем
изабраним.

Тим мислима, које треба запамтити, завршићемо представљање ове пјесничке збирке пожељевши пјесникињи да убрзо изда нову збирку пјесама.

Мр Љиљана ЛУКИЋ

ОДА БРАНКУ ЋОПИЋУ

У Подгрмечу гдје зора сјаји,
био један немирко плавокоси;
сав од снова, небо тек плави,
звјездани цвијет њему у коси.

Полетио малишан из Хашана,
да научи тајне из књига;
школа је збиља, а не шала,
па се тако домогао брига.

Звјездани кикот њега чара,
Свијет велик, сав од тајни;
машта постиче, а не вара,
књига му била дOMET крајњи.

Био ђак, студент, а онда ратник,
судбина му скројила путе;
машта га звала, а он патеник,
ређале се пред њим ране љуте.

Сто мука, а само једна жеља,
да пише књиге, да се смије;
рат му би прича невесела,
а мржња људска бије, бије.

Причи је увијек био склон,
за писца је рано предодређен;

међу звјездама његов трон,
животу га учио и његов ђед.

Био рат, а онда пресвети мир,
Бранкова застава залепршала;
књига је љубав, а не хир,
ко Бранка чита пун је шала.

Кап по кап-бисер од ријечи,
а реченица ко зрела трешња;
Бранкова прича читаоца лијечи,
судбина писца јесте тешка.

Падале су кише на кров велеграда,
Бранко-Бранчула сањао росе;
куд га то судбина одведе млада,
све би дао за мирисне откосе.

Сањао је Хашане и мајку Соју,
оно његово дјетинство босоног;
романима се враћао тешком боју,
много је хтио, а много је и мого.

Мирише „Башта шљезове боје“,
велики биср и овог свијета;
Ту је, роде, и његов Николета
Велики јунак минулог вијека.

Дух Бранков сад у нама живи,
он маршира на челу колоне;

док лети птица соко сиви,
Бранкове приче у нама звоне.

Еееј, људи, ви без пардона,
прст на чело, мисао у главу;
дуга је дуга Бранкова колона,
чувајте истину и велику славу.

Василије Каран

Esej (1)

FENOMEN RELIGIJSKE SVIJESTI U FILOZOFIJI ERNESTA BLOCKA

“Tako je svijest od samog početka društveni proizvod i ostaje to uopšte sve dok je ljudi.” (Marks, Engels, Nemačka ideologija, I, knj. str. 28.)

Religija je veoma star i složen pojam i fenomen ljudske prakse. Raznodimenzionalna je svojim izvorima i povratnim djejtvom. Vjera u natprirodno, razumu nedostupno jeste najbitnija dimenzija religije. “Pod religijom ja podrazumevam umilostivljavanje ili pridobijanje sila viših od čovjeka, za koje se veruje da vladaju i upravljaju tokom prirode i ljudskog života” (Vrezer, 1973, str. 75). Dakle, čovjek je nemoćan, beznačajan pred silom za koju vjeruje da postoji. Zato i nije čudo što: kod razvijenih religija (npr. Sadašnje hrišćanstvo) je religijska propovijed ograničena na tzv. Dogme, osnovne izjave o bogu i njegovom odnosu prema svijetu i čovjeku (dogmatika). No, ipak: “Bez ikakvih mitizacija, ideologija, iluzija, stvaralački marksizam treba sebi pridružiti najdublje latentnosti i tendencije religije, sadfa već u neotuđenom, bezbožnom humanumu” (Küng, 1987, str. 444). Svakako, religija je istorijska pojava, i, moguće, ne vječita kategorija ljudske svijesti. Jer, ona se pojavila u određenim istorijskim uslovima, te bi trebala i da iščezne s nestankom njenih uzroka nastajanja i postojanja. “Ovdje se može sasvim naivno pitati: šta ako sekularizacija uništi božju hipostazu i Bog se više ne priznaje kao stvaralac simbola” (Raulet, 1978, s. 107). Znači, postojala su i predreligijska razdoblja, kada je čovjekova spoznaja bila neposredno okrenuta praksi i nije mogla stvarati vjerske apstrakcije. Otuda se religija i uzima za tipičan primjer otuđenja, takav je njen tretman od Ksenofana, Frojda, Froma. Prea tome, suštinu

religije otuđenosti čini odnos čovjeka i transcencije, otuđenja i svih kvaliteta u apsolut, te na taj način gubljenje svoje autonomije i onostranog razloga postojanja i djelovanja. Gnoseološki gledano, otuđenje i samootuđenje čovjeka u religijskom obliku sastoji se u apsolutizovanju i hipostaziranju apstrahovanih vlastitih osobina i njihovom otuđenju u bogu. Stoga, svaka religija, a pogotovo hrišćanstvo, jeste alijenacija u odgovorima a manje u pitanjima- što će reći da su pretvorile zahtjev u obećanje, u prisutnost transcendentnog posrednika, i savršen je primjer dogmatizma i prihvatanje određenih primjera i stavova bez ikakvih opipljivih razloga. Sve religije i kroz sva vremena su institucionalizovane, konzervativne i nerevolucionarne. Otuda i deviza kako Bogu božje, a caru carevo, i da je svaka vlast od boga. Ali, i pored toga, pošto je jedan od najtradicionalijih i, svakako, najstarijih oblika svijesti- to je poznata okoštaloost religije i razlog njenog gledanja samo u prošlost. Kvalifikaciju tradicije, pa i religijske, Engels je opisao riječima: “Tradicija je velika usporavajuća snaga, ona je sila inercije u istoriji” (Engels, 1973, str. 71).

Uspješno objašnjenje korijena religije ima sasvim određenu namjeru: uspješno vođenje borbe s religijom. Religija, poznato je ima nekoliko čvstih uporišta u svakom društvu. Ali i u apstrakciji, što znači da ima svoje predstave i svoj sadržaj u ljudskoj prirodi, u njegovoj ograničenosti, pa, zato, pojedinac teško može da spozna

da je „religiozni svet samo odraz stvarnog sveta“ (Marks, Engels, 1974, str. 146). Uz sve to, postoji i jedno značajno područje subjektivnih i psihološko – emotivnih osnova religioznosti. Na njih se naročito danas obraća veća pažnja, posebno u vezi s činjenicom materijalnog i naučnog napretka današnjeg čovječanstva, s jedne strane, i pored toga očuvanja religioznosti, s druge strane. Za ilustraciju tog mišljenja, čini se, veoma slikovito može poslužiti kraći izvod iz Raslove knjige Religija i nauka, gdje stoji: “Religija je osnova, ja mislim, uglavnom i na prvom mjestu, na strahu. Tu se radi djelimično o užasu pred nepoznatim, a djelimično, kao što sam rekao, o želji da osjećate da imate neku vrstu starijeg brata koji će bitui porved vas u svim nevoljama i nesuglasicama. Strah je osnova ove cijele stvari – strah od nepoznatog, strah od poraza, strah od smrti. Strah je roditelj okrutnosti, i stoga nije čudo ako su okrutnost i religija išli ruku pod ruku. To je zato što je strah osnova obadviju” (Rasel, 1976, str. 190). Stoga i ogorčena otpornost i netrpeljivost religije i prema nauci u činjenici prisustva osjećajnih elemenata koje nauka najžešće i najuspješnije ugrožava. Odavno se može da shvata, stvarima se uveliko može da upravlja, i to, prvenstveno zahvaljujući nauci koja je silom išla korak po korak protiv svih svih iskrivljenih starih pravila i lažnih vrijednosti. Dakle, svaka religija je u obrnutom odnosu s obzirom na moć i uticaj nauke. Prednost njena je u tome što ona popunjava izvjestan prostor koji nauka nije, ili još ne može popuniti, to jeste, u pogledu zadovoljavanja izvjesnih individualnih i kolektivnih potreba ljudi. I, kako to ističu neki autori, „pored potrebe za saznanjem – koju

zovoljava nauka, postoji niz drugih čovjekovih potreba“ (Umamino, 1967, str. 94).

Pored nauke, dakako i filozofija je od samih svojih početaka, više ili manje, bila i to veoma uspješan oponent religiji. Tako su u njoj samoj nastale dvije uglavnom oprečne struje – dva stajališta: građanska i marksistička kritika religije. U osnovi građanskog stanovišta u kritici religije nalazi se teorijski, apstraktni nivo, ili bolje, ta kritika ostaje na teističkom terenu. Teorijski, ona se svodi na suprotstavljanje nauke iluziji religije. Na toj relaciji, krajnji zaključak te kritike religije sastoji se u kvalifikaciji religije kao laži i neistine, njene nemoći da se odbrani pred sudom razuma i logike. Na praktičnom polju, i kao posljedica prethodne teze, dolazi antiklerikalistička praksa. Religija je obavezna laž i štetna je za pčovjeka i društvo. Otuda borbeni stav prosvjetiteljskog ateizma 18. stoljeća u Francuskoj prema kleru i religijskim institucijama. Može se konstatovati da građanska kritika religije nije mogla prevazići slabosti opšte filozofske teorije, nesposobne da materijalistički i dosljedno objasni društvene i duhovne pojave. Ali, i bez obzira na tu ograničenost, ona je čvrsto stajala na stanovištu da je čovjek stvorio boga, što je u osnovi povezuje sa marksističkim ateizmom, po kome je kritika religije zapravo pretpostavka svake kritike kako na teorijskom tako i na revolucionarnom, to jeste, humanističkom – socijalnom planu. Ili, možda još pobliže rečeno rečeno da je ateizam humanizam posredovan ukidanjem religije – a da je komunizam humanizam posredovan ukidanjem privatnog vlasništva.

Bloch dosljedno nije pripadao ni jednoj gore napomenutoj struji. On je imao svoje pomalo čudno, ponekad, mora se reći i maglovito, neprincipijelno – ali, ipak, svoje autentično učenje i svoj nesvakidašnji, originalni stav pri zauzimanju problema fenomena i kritičkom prilasku religiji. Negdje na početku rada ukazano je to

da su hrišćanstvo i marksizam bili jedni od osnovnih Blochovih izvora filozofiranja, i u kome je na momente ukazano na činjenicu da Bloch religiji prilazi prvenstveno s psihološke tačke gledišta, da traži uzroke čovjekove religioznosti i njen povratni uticaj na čovjeka kao društvenog bića, kao i na njenu funkciju, ulogu u društvu – svakoj ljudskoj zajednici. Tako, u Blochovoj filozofiji marksistička kritika religije dobija svoju posebnost, jer on, treba istaći, u istorijskom okviru religioznih ideja pokušava naći ovosvjetsku osnovu na taj način da se iz mističkog sagleda realitet koji je prenijet u nadu kao želju i mogućnost. To znači da se Biblija može “dešifrovati”, tako da se promatra kao izraz različitih socijalnih tendencija, koje su i za svoje vrijeme bile ili prisjećanje o nekom starom pravednom dobu, ili su pak utopijska maštanja o nečemu što bi moglo biti izlaz iz nepodnošljivog stanja u kojem se živjelo. Takva tendencija gledanja određena je predmetno upravo realnošću u kojoj se traži razlog zašto se tako mislilo i što se je mislilo da se je time mislilo, odnosno spoznalo i izrazilo. Kad čovjek bilo kao pojedinac bilo kao grupa, klasa, traži svoj izlaz, tada se mora imati u vidu – što se zapravo hoće i zbog čega je nešto odabrano kao kritika i negacija svekolikog sadašnjeg stanja. Kako je u tom opsegu moguće u religioznom stremljenju naći istorijsku nužnost?, jeste temeljno pitanje koje se ovaj filozof nade sam sebi postavio za odgovor. “Bloch misli da je filozofski zadatak u pristupu religiji baš to da se pojedine kategorije religije deteocentrišu i da se tada „prevedu“ na jezik socijalnog htijenja, dakle na jezik života običnih ljudi” (Bošnjak, 1982, 221). Time se u istorijskom velu otkrila dinamičnost utopijskog koje nije mirovalo, i to samo zbog toga, što nije primjećivalo postojeće stanje. Geneza tog puta nužno postaje dio stalnih stremljenja u čovjekovoj istoriji.

Ako se religiozni tekstovi (u ovom primjeru Biblija) mogu čitati kao socijalno – pravni zahtjev, onda

je nužno takve primjere navesti i pokazati u čemu je razlika između religioznog htijenja u traženju ljudske prirode i realno – istorijskog kretanja, koje može imati atribut utopijskog u smislu još ne realizovanog, ali ne zbog toga nerealnog i proizvoljnog. Vezano s ovim, čini se da je uputno pomenuti i ovu Blochovu misao da se Bog, odnosno Allah, „poput struje pojavljuje kroz samu prirodu“ (Bloch, 1963, s. 28). U tom problemu kreće se i Blochova misao kad filozofira o religiji. Teolog tradicionalnog shvatanja može naprosto reći da Bloch nije u dimenziji teološkog, jer se za dogmu ne interesira kao za dogmu u teološkom smislu, već u njenoj ljusci traži jezgru, koja bi bila neka socijalna slika, što za izgrađeni sistem dogmi nije u sferi bitnog značenja, jer je otkrivena istina imala put “odozgo” prema dolje, a ne obrnuto. Za teologa je sigurno da je tako, i on neće objavljenju istinu obrazlagati iz istorijsko- socijalnog zbivanja. Nasuprot tome kritičko mišljenje zna da se ne može ni jedna religija bez ostatka prevesti na realno i empirijsko tlo, ali ipak mnogo toga je iz sfere života ušlo i u religiju kao izraz u traženju opšteg, nužnog i apsolutnog. Prema tome, Biblija je za hrišćane i vjerujuće teologe zbirka spisa koji su od strane crkve priznati kao od Boga nadahnuti. Često se naziva Svetim pismom, Pismom, Svetim knjigama, ili Pismom Starog i Novog zavjeta. Grčki izraz biblia znači „knjiga“, ili, još tačnije, „knjižice“, dok latinski biblia znači samo „knjiga“. Tu knjigu smatraju djelom čiji je autor Bog, ali, istovremeno, ona je i zbirka književnih ostvarenja jednog naroda, odnosno rezultat onih teogonijskih impulsa koji su živjeli u usmenoj predaji kao i u književnosti jevrejskog narodnog duha. Za religioznog čovjeka je bitno da nije nikad izgubio nadu u kojoj on ipak strpljivo živi i misli, da neće biti iznevjeren. Kad se u takvom psihološkom uvjerenju živi, onda je odnos prema stvarnosti moguće promatrati u očekivanju željenog cilja. No kad se takvo iščekivanje ipak iznevjeri, tada je baš povjerenje

u apsolutno pravedno biće ponekad izvor rušilačke snage, koja se hoće suprotstaviti svijetu Antihrista i Sotone. Tako može Bog postati ratni poklič sa zahtjevom da se obnovi svijet evanđeoske idile o pravu i jednakosti, što je proklamovano kao odnos prema zajedničkom ocu.

Pismo se uobičajeno dijeli na dva međusobno povezana i isprepletena dijela: Stari i Novi zavjet. Riječ Zavjet (testamentum u latinskim prevodima) bliski je prevod grčke riječi diatheke, a koje označava ugovor ili savez što ga je bog sklopio sa izraelskim narodom. Po mišljenju teologa taj se savez (hebrejski: berith) više puta obnavljao, te predstavlja ujedno i ugovor, jer se narod njime sa svoje strane prihvatio određene obaveze, pogotovo one o vjernosti jednome, pravome bogu. Stari zavjet je istorija jevrejskog naroda sagledana upravo kroz viziju tako sklopljenog ugovora, ali istorija koja se, pak, većim dijelom sastoji od nevjernosti bogu, i od pravedne kazne koju je ta nevjernost povlačila za sobom. Naravno, po preovladavajućem mišljenju među teolozima, ta istorija pruža sliku potpune dosljednosti od strane boga, što, vidjećemo kroz Blochovu interpretaciju, i nije baš tačno. Novi zavjet predstavlja nastavak božje promisli o potpunom iskupljenju čovječanstva, time što je bog, poslavši svog sina na svijet, označio početak novog vremena u kojem se sklapa novi i konačni ugovor, sada više ne sa izabranim narodom među drugim narodima, već sa Crkvom kao zajednicom ljudi koji po tom savezu tvore sasvim nov narod- hrišćane. Nastajanje Starog zavjeta bio je veoma dugotrajan proces. Istorijski nastajanja (preuzeta iz vavilonske, dijelom i iz staroegipatske literature) po legendi počinje tako što je bog negdje u 19. stoljeću prije Hrista izabrao Avrama – jedinog dostojnog da od tvorca primi obećanje. No, tek je Mojsije u 13. stoljeću, kao istaknuti religiozni i politički vođa, i zakonodavac, od mnošta razbijenih izbjeglica načinio narod, pa kroz moćni religiozni pokret dao podsticaj pretvaranju izraelskih

predanja u knjigu objavljene božje riječi: Zakon (Torah), Petoknjžje (Pentateuh). Ono nosi biljeg Mojsijevog djelovanja, ali je samo djelo u obliku u kojem je i danas dospjelo, nastalo mnogo stoljeća nakon Mojsija: u 6., ili, vjerovatnije, u 5. stoljeću prije Hrista.

Budući da je Biblija djelo mnogih, pouzdano se ne zna ni koliko, autora, i da je nastajala kroz dug vremenski period, od 1700. p n e. – budući da se veliki dio Starog zavjeta temelji na usmenoj predaji narodnih legendi, da je sama Biblija pisana i prepisivana na tri različita jezika: hebrejski, aramejski i grčki – postaje nam razumljiviji svi problemi i nesaglasnosti koje kroz istoriju nastajanja prate biblijski tekst. Crkvena agzegeza i kritika biblijskog teksta razlikuje sljedeće vrste grešaka koje su pratile prepisivanje: "Ditografija (pogrešno ponavljanje slova, sloga, riječi ili grupe riječi), haplografija (samo jedno pisanje slova, slogova, riječi ili grupe riječi koje bi trebalo napisati dvaput). Moguće je izostaviti dio teksta ili cijeli odsjek, i ta se pojava zove homoioteleuton; to jest zbog riječi, redaka ili dijelova fraze koji imaju sličan završetak, jer kod toga pogled preskoči od jednog na drugo. Slova koja slično izgledaju ili slično zvuče (kod diktiranja) mogu se lagano pobrkati, a zbog slabe vještine pisanja, riječi su se mogle pogrešno pročitati ili prepisati" (Harrington, 1987, str. 159). Tako nastale razlike, protivriječnosti i nepodudaranja u tekstu Pisma, nisu ono čime se Bloch zanima: takve greške su najčešće plod ljudske nemarnosti, umora ili neznanja, pa kao takve lako su uočljive, i do našeg vremena skoro su sve ispravljene, a zabune i pogrešne interpretacije koje su činjene na osnovu tih grešaka, skoro su bezazlene. Ono što je u Bibliji opasno, nastalo je poslije svešteničke redakcije, kojom su pobunjenička, pretkanonska vrela narodne predaje potpuno kanonizovana i učinjena oficijelno teokratskim. Prva i najznačajnija redakcija Petoknjžja dogodila se u 5. stoljeću prije Hrista, tačnije okio 450. godine, kada se

iz perzijskog izgnanstva vratio „crkveni povjerenik za Jerusalem“ – rabin Ezra. Iako su još postojala pretkanonska vrela, koja za vrijeme vavilonskog ropstva bijahu čuvana u usmenoj predaji naroda, Ezra je na najčišći teokratski način redigovao čak i Zakonik iz Mojsijevih vremena. Tako redigovan tekst u sebi nije više sadržavao ništa jeretičko, a izraelska narodna predaja bila je osuđena da traje izvan Knjige, i da polako, stoga, iščezava. Smjer što ga je svojom redakcijom naznačio crkveni povjerenik Ezra, rezultiraće sporom o karakteru "Knjige o Jovu" i "Pjesme nad pjesmama", pa se zato ni do dana današnjeg ne može znati da li su one takođe Sveto pismo ili samo tekstovi kojima se „oneščišćuju ruke pravednika“. Dakle, još od vremena Ezre i njegove redakcije biblijskog teksta, sve u Starom zavjetu svodilo na jedan jedini teokratski imenitelj: sve što je moglo da zazvuči iole drukčije bivalo je brisano ili mijenjano do potpune neprepoznatljivosti. Iz oficijelno redigovanog teksta nestalo je polu – buntovničko mrmljanje „djece Izraelove“, a umjesto toga bivale su interpolirane tvrdnje o „velikoj važnosti kulture, zatim pokajanja, i najpodaničkija potenciranje božanske transcencije“ (Bloch, 1986a, str. 75).

Zbog toga redigovanja, ili kako Bloch često podvlači "preredigovanja", Bibliju treba podvrgnuti jednoj detektorskoj kritici, ne bi li se kako sa što više uspjeha otkrila razna, manje ili više pobožna, izokretanja onih bitnih, subverzivnih dijelova teksta. Takvo detektivsko – detektorsko čitanje Biblije ne odnosi se samo na ezrinsku redakciju Starog zavjeta, već i na Pavlovu teologiju žrtvene smrti Isusa Hrista, koja predstavlja vrhunac njegovih redaktorskih intervencija na oblikovanju Isusove slike; ovo je tim nužnije ako se već zna da sam Pavle nikada nije ni čuo ni vidio tjelesnog Isusa, njegova pisma-poslanice pisane su pedeset godina nakon Hristove smrti. Osnovna svrha detektorstva jeste zapravo nastojanje da se razotkrije ono što

dugo stoji zatrpano pod nanosima sveštеничких prilagođavanja. Prometejski sadržaj Biblije nije zauvijek izgubljen, on je prisutan i pored ezrinskih i pavlovskih kodifikacija, i još uvijek djeluje svojim eshatološkim nabojem. Da to nije slučaja Biblija ne bi djelovala kao knjiga nade, najrevolucionarnija od svih religijskih knjiga uopšte, već bi, naprotiv, bila samo vjerska knjiga gornjeg sloja i obogotvorene despotije. Stoga, detektorsko čitanje i istraživanje Biblije ne može nikako biti neutralno, ono je od samog početka nužno usmjereno protiv Ezre i njegovih nalogodavaca. Prema tome, pri svakom detaljnijem čitanju biblijskog teksta u prvi plan odmah izbijaju neke čisto hronološke protivriječnosti: poput onih o vremenu trajanja opšteg potopa (koji čas traje 540, čas 150 dana) ili, pak, oplodne noći nekog od patrijarha (Avram koji pred bogom izjavljuje kako je prestar da ima djecu, ali se nakon Sarine smrti ženi i dobija djecu). Međutim, takve i njima slične protivriječnosti po svom značenju su trivijalne, i tek su ovlaš mijanjane i prilagođavane tokom sveštеничких redigovanja: prilagođavanja novom vremenu. Jer, Bloch neke druge priče i legende iz Biblije smatra mnogo bitnijim za utemeljenje jedne detektorske slike koju bi čovjek sam sebi trebao da stvori o osnovnim biblijskim kategorijama. To su svakako ona

mjesta gdje je moguće govor o čovjeku izvući na vidjelo i očistiti od svih dogmatskih natruha: Kain, Jov, Jakovljeva borba sa anđelom, čovjekov "griješ" u raju, izgradnja vavilonske kule; značenje ovih priča, naprotiv, nije ni malo naivno, kao što je još manje naivno čisto teokratsko prevladavanje njihovog sadržaja- Otkriti njihovo humano-utopijsko i revolucionarno značenje, učiniti ga dostupnim i shvatljivim savremenom čovjeku kroz jednu neortodoksnu marksističku kritiku religije, koja će se sukobiti sa sveštеничким kontrarevolucionarnim djelovanjem u domenu te iste religije, svakako je najvažniji zadatak koji Bloch preuzima na sebe. Tako će na jednom mjestu reći: "Bez ovakve upotrebe biblijske kritike i bez novog obrata u njoj, više uopšte nije moguća nikakva kritika religije, ponajmanje filozofija revolucionarno – utopijskog sadržaja" (Bloch, 1986a, str. 75).

Biblija čiji bi se sadržaji drukčije promišljali vrlo brzo bi postala samo još jwedan priručnik pokorene kultske zajednice. Odnos prema takvoj Bibliji nužno bi morao biti apologetski, uz možda dovoljno, ali strogo kontrolisano tumačenje alegorija i odgonetanje simbola, čiji bi rezultat morao biti unaprijed poznat – teokratski. Dakle, uz vjerujuće, apsolutno slijeđenje biblijskog teksta, nikako se ne može dospjeti do potpunijeg razumijevanja

one pred čovjekom skrivene tajne u istinskoj poruci Biblije: Homo absconditus (skriveni čovjek) preko Eritis sicut Deus (Bićete kao bogovi) do Sina čovječijega i to bez njegovog nebeskog, transcendentnog prestola, ali sa njegovim kraljevstvom- to je ono što Bibliju čini istinskom Biblijom „siromašnih“. Jedino takva Biblija, tvrdi Bloch, ima budućnost i da bez onoga pritiskujućeg Nad – nama transcendiraju svu stvarnost, i to s jasnim ciljem Ispred – nas. Od sveštenika – redaktora proglašena jeretičkom, u Bibliji postoji – iako često utajivana i prikriivena – struja protiv pritiska, protiv teokratskog Olimpa i krvoždernih Moloha, sa jednim, prije nje nigdje ne primijećenim očekivanjem onog što je potpuno drukčije, što je obećano, i što će, u obliku savršenog, doći. Samo je Pismo, za razliku od drugih vjerskih knjiga, istrajalo na bogu ljudske nade i ispunjenog obećanja: "Kada dođe što je savršeno, iščeznuće što je nesavršeno" (1. Kor. 13, 10). Dakako, da bi se to humano – utopijska komponenta razumjela i izvukla na čistinu, kritika Biblije mora se sprovesti putem Biblije, mora se protiv sveštеничког licemjerja i teocentričke despotije progovoriti samom Biblijom. Jedino će se tim putem dospjeti do veoma značajne razlike: Pismo za čovjeka i Pismo protiv čovjeka. (Nastavak u narednom broju)

Dr Duško Ž. POPOVIĆ

АРИЈЕ ЛИВНЕ

Ведар и чио, пред рођендан
деведесет и неки свој убави,
док збори о Аушвицу, спутан,
Арије Ливне ћаска и о љубави

“Ко дрвце сам уз решетке бдио
све док неко сличан, госпођице,
кроз прозор се није заљубио
приносећи , у логорску таму,
тек хранљиве крушне мрвице

Али ја сам идаље означен био
Јевреј, са звијездом на рукаву

... Спасио ме је чувар шума...
из логора смрти, судњег дана
кад ме је до слободног друма
у одјећи шумара, извела жена
лично његова, ал и моја дама.. “

Арије Ливне, уз диван спокој
као да данас сав живот слави
Тај љубавник, скоро у стотој
ЖИВ, незнанце учи о љубави.

Стевка КОЗИЋ ПЕРАДОВИЋ

На двадесетим Мрчајевачким пјесничким сусретима на Морави

Светковина духа и слуха

Својеврсно признање „Повеља Мораве“, коју додјељују Удружење књижевника Србије и Књижевно друштво Мрчајевци ове године су добили Ранко Прерадовић из РС, те Братислав Бата Милановић и Милош Јанковић из Србије

Нису Мрчајевци, мјесто на путу Чачак-Краљево, смјештено уз моћну ријеку Мораву, познати само по великом пјевачу Миловану Илићу, рођеном овдје, ни по свадбарском купусу и купусијади, познато је ово мјесто по друговању наших и свјетских

пјесника. Ове је године већ одавно знана и од Удружења књижевника Србије прихваћена међународна манифестација Мрчајевачки пјеснички сусрети одржана по двадесети пут, окупивши тридесетак пјесника са Косова и Метохије, Републике Српске и

Србије. По уобичајеном правилу манифестацији присуствују пјесници и писци из свијета, пошто се одржавају у вријеме традиционалних октобарских Међународних пјесничких сусрета Удружења књижевника Србије, али због короневируса и ових околности, нико није допутовао у Мрчајевце из иностранства. То иностранство, на неки начин, представљала је овог пута Република Српска из Босне и Херцеговине, па је тако и третирано учешће нашег представника, књижевника Ранка Прерадовића.

-За двије деценије трајања манифестације остварили смо видне резултате, а почели смо прве сусрете са 35 пјесника, док смо прошле године заокружили равно 3.160 њих, што је импозантна бројка. Захваљујући разумијевању општине Чачак, од прије коју годину ово је манифестација од посебног значаја и под њеним се покровитељством одржава, а за ове јубиларне сусрете наша је општина подржала подизање и уређење пјесничког трга и пјесничког парка у дворишту Основне школе „Татомир Анђелић“ у Мрчајевцима. Тај трг, односно овај амфитеатар којег сада отварамо, подизан је и уз донације бројних наших добротвора, посебно Вере и Бобана Марковића, који су нам највише помогли – казао је домаћин ове мрчајевачке пјесничке манифестације, књижевник Луне Левајац, поздрављајући госте и отварајући Пјеснички трг и парк.

Иначе, Луне Левајац је оснивач сусрета, предсједник Књижевног друштва Мрчајевци, а живи између родног мјеста и Београда, па тако усаглашава своје активности иако је већ у деветој деценији живота. Давне 2003. године то Друштво је

ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ПРОЂЕ

Прођоше ових наших двадесет, утисак искрен
Била су лепа сусретања и две деценије трају
Пролете песниковане, чини се, брзо као трен
Дар Мрчајевцима и мојем вољеном завичају

Са Илијака смеши се громадна Песничка стена
Композиција поетска величанствена трајна и складна
Камени сведок чувар великих песничких имена
Овенчаних Повељом што им подари Морава Западна

Нека се памти време прошло и нека се приповеда
Да Стена стражари на ћувику испод куполе плаве
Чачак, Овчар и Каблар и вијугаву Мораву увек гледа
Младима поручује да започето сачувају и наставе
(17. свгуст, 2020)

Луње ЛЕВАЈАЦ

са Књижевном заједницом „Васо Пелагић“ из Бања Луке објавило заједнички зборник „Један народ у два крика“ у којем је заступљено по десет пјесника са Мораве и Чачка, као и бањалучког краја и чланова „Пелагића“. Са истим насловом, друга књига је објављена 2010, па тако сарадња ових књижевних и пјесничких организација одавно траје.

-Са Удружењем књижевника Србије седамнаест година додјељујемо већ добро знану награду „Повеља Мораве“ а имена лауреата уписујемо у Пјесничку стијену, која се налази понад Мрчајева, на видиковцу Илијаку. Са овогодишњим добитницима ту је 42 пјесничка имена, од којих је 19 иностраних и 23 домаћа аутора. О овогодишњим лауреатима одлучивао је жири у саставу: Милован Витезовић, предсједник, те чланови Радомир Андрић, Срба Игњатовић, др Зорица Арсић Мандарић (сви досадашњи добитници „Повеље“) и моја маленкост, а одлучено ј једногласно да се ово признање додијели Ранку Прерадовићу из Бање Луке, као иностраном кандидату, те пјесницима Братиславу Бати Милановићу и Милошу Јанковићу из Србије – нагласио је Левајац с почетка манифестације, која је трајала један дан (уобичајено је вишедневно трајање), 27. септембра.

-Сва тројица пјесника су наши угледници, српски пјесници које

знамо, о њима је доста тога казано и написано, те мислим да не би требало посебно сада говорити, посебно што ћете доста сазнати и из одлуке жирије о овим мојим друговима. Драго ми је што је као инострани пјесник награђен наш пријатељ Ранко Прерадовић, кога сам са његовом супругом Стевком сретао када су ови сусрети у Мрчајевцима почињали, а на многим другим, нашим манифестацијама овдје и у Републици Српској – нагласио је Радомир Андрић, говорећи у име жирија, а пригодно додјеле „Повеље Мораве“. Изводе из одлуке жирија о награђенима саопштио је пјесник и књижевни критичар Видак Масларић, док се

награда, поред уклесавања имена награђених у Пјесничку стијену, састоји од грамате и новчаног износа.

-Овакву манифестацију, па и награду у њеном оквиру, пожељеле би далеко веће културне средине, мада је и ова Мрчајевци заиста знана и грандиозна. Дијелим мишљење мојих колега да је награда „Повеља Мораве“ јединствена и дар је из срца свих ових људи овдје, па је отуд она нама дража. Свакако да су награде одређено указивање на ауторе и њихова дјела, због чега су драге и увијек на неки начин покрећу награђене – нагласио је Милош Јанковић, говорећи у име награђених самосвојном

„Венац моравских повеља“

За овогодишње, двадесете по реду Мрчајевачке песничке сусрете објављена је својеврсна антологија добитника „Повеље Мораве“ с насловом „Венац моравских повеља“ а коју су сачинили Луне Левајач и Радован М.Маринковић. Ово је треће, допуњено издање овакве панораме, а ту се налазе стихови 42 пјесника из иностранства и Србије. Први добитник „Повеље Мораве“ је српски знани песник, својевремено предсједник Удружења књижевника Србије, Радомир Андрић, а ту су и овогодишњи добитници Ранко Прерадовић, Братислав Бато Михајиловић и Милош Јанковић. Између су заиста значајна имена, попут Адриана Пеунескуа, Антониа Порпета, Васиља Масна, Мирослава Бјелика, Ђорђа Вултуреска, Атиле Сабоа Палоца, Петроса Голициса, те Славомира Гвозденовића, Добрице Ерића, Љубивоја Ршумовића, Слободана Ракитића, Патра Пајића, Томислава Мијовића, Пере Зупца, Милована Витезовића и других.

наградом „Повеља Мораве“ на овој манифестацији.

Награђени истовремено добијају и повељу Мјесне заједнице Мрчајевци о проглашењу почасним грађанима ове средине што је, такође, драг дар добрих

људи у овом мјесту које се, некако, котира између веће сеоске средине и вароши и гдје живот, видљиво је то било и тог дана сусретања, интензивно траје чак неометен коронавирусом.

Поред „Повеље Мораве“, на овим су сусретима додијељена и још значајна признања на локалном нивоу, које је добило и четворо ученика основне школе-домаћина сусретања за своје литерарно стваралаштво, што говори да се овдје пјесничка традиција не може гасити већ, напротив, она ће бити даље темељена и остваривана. Указује на то и чињеница да је четворо младих друштвено-политичких посленика, што посланика у Скупштини Србије, што у општинском парламенту, који су додијелили наречене награде награђенима и сво вријеме били са гостима, углавном ученици Основне школе „Татомир Анђелић“ из Мрчајеваца.

-Мјесто је ово које живи свој интензиван живот и права је

радост наћи се у оваквим и сличним догађањима којих је све више у последње вријеме. Од срца поздрављам све драге госте, па и посетиоце, са жаљењем што није могуће, због знаних околности, да се окупимо у већем броју, али тако је како је. Ваљда нас у том смислу сви разумију и нико нам неће замјерити што нас није више од четрдесет-педесет присутних на свим тачкама овог догађања – рекао је предсједник МЗ, Милош Чекановић.

У оквиру програма, којег су обезбиједили наставници и ђаци школе домаћина, наступили су и већ добро пјесницима знани чланови групе пјевача изворних пјесама „Помељари“. Било је ту још низ других програмских посласица и право је штета што су ове околности проузроковане да се не може окупити већи број посетилаца којих би, сигурно је, било у заиста великом броју пошто Мрчајевци живе и са овом пјесничком другованком.

-Овако је, скромно, одржана и наша добро знана купусијада, манифестација која је по много чему идентитет овог мјеста, а тако се одржавају и нама драги пјеснички и књижевни сусрети са којима смо, сво, већ двије деценије и заиста смо радосни због тога. Али, уздати се је да ће наредних година доћи до нормализације и вратити народу ове двије најзначајније мрчајевачке манифестације – казао је Љубиша Спасовић, домаћин сусретања у Мрчајевцима.

Прави мали митинг поезије уприличен је, потом, испред Пјесничке стијене на видиковцу Илијаку, а гдје су пјесме казивали овогодишњи, али и ранији добитници „Повеље Мораве“. Смјењивали су се Радомир Андрић, Бата Милановић, Новица Соврлић, Милисав Миленковић, Ранко Прерадовић, Милош Јанковић и тако редом. Буке стихова за невелик врт слушаца и тог поподнева посетилаца Пјесничке стијене, а све у оквирима прописаним за ове и овакве околности.

-Бити уписан именом и презименом у ову Пјесничку стијену заиста је сјајан дар за свакога од нас који смо се већ, ево, овдје уписали захваљујући Удружењу књижевника Србије, чији сам потпредсједник, те наших драгих домаћина из Књижевног друштва Мрчајеваца. Сви ти сјајни пјесници, било да су

из иностранства, али и домаћи, а ту, примјерице, биљежимо Сергеја Главјука, Ричарда Бернса, Вјечеслава Купријануа, Ганета Тодоровског, Владу Урошевића или Матију Бећковића, овдје присутног Радомира Андрића, Адама Пуслојића, Србу Игњатовића и толике друге, захваљујући овој стијени, вјечити смо становници Мрчајеваца, гледајући на то питомо и лијепо мјесто са овог ћувика или, боље речено, видиковца – рекао је Новица Соврлић из Косовске Митровице.

Потом су се учесници, гости и домаћини, окупили у етнокући Ерић, гдје је настављено ово необично и врло лијепо дружење које је претворено у међусобни разговорник о свему и свачему, а понајчешће из културне активности и сфере која највише може интересовати ове добре људе у још бољој средини, у нашим Мрчајевцима покрај Мораве, а на путу Краљево-Чачак.

-Софра је за нас са обиљежјима мрчајевачке кулинарске особености, па нека нам је пријатно и да Бог да па се срели и догодине – пожелио је присутнима поподневно дружење и ручак домаћин Луне Левајац, чиме су, напосокон, завршени двадесети Мрчајевачки пјеснички сусрети.

Зоран М. КОС

У програму Лут-феста у Источном Новом Сарајеву

Промовисана књига поезије "Шта су лутке?"

У оквиру пратећег програма 21. Међународног фестивала професионалних луткарских позоришта «Лут фест» данас је у љетној учионици Основне школе «Свети Сава» у Источном Новом Сарајеву промовисана књига поезије «Шта су лутке?», аутора петнаестогодишње Евите Бојковац из Дервенте.

- Ова дивна књига представља својеврсну пјесмарицу „Лут феста“, јер је наша драга Евита, као веома млади аутор, играјући се са луткама и пратећи луткарске представе на Фестивалу, измаштала предивне пјесмице посвећен управо `Лут фесту` - рекао је Срни директор Фестивала Витомир Митрић.

Према његовим ријечима, у Евитиним пјесмама, као и на луткарским представама, веома лако се могу доживјети сценографија, костими, као и живе лутке.

- У име оних који ће читати ову књигу, маштати и оживљавати лутке, хвала Евити за задовољство које нам је

пружила, за доброту, радост и смијех наше дјеце - истиче Митрић.

Он је као илустрацију навео наслове неких од пјесама “Буцмаста принцеза”, “Лутка Љутка”, “Лутак ђак” и “Мајино позориште”.

Евита Бојковац рођена је 2005. године у Дервенти гдје живи, школује се и пише пјесме.

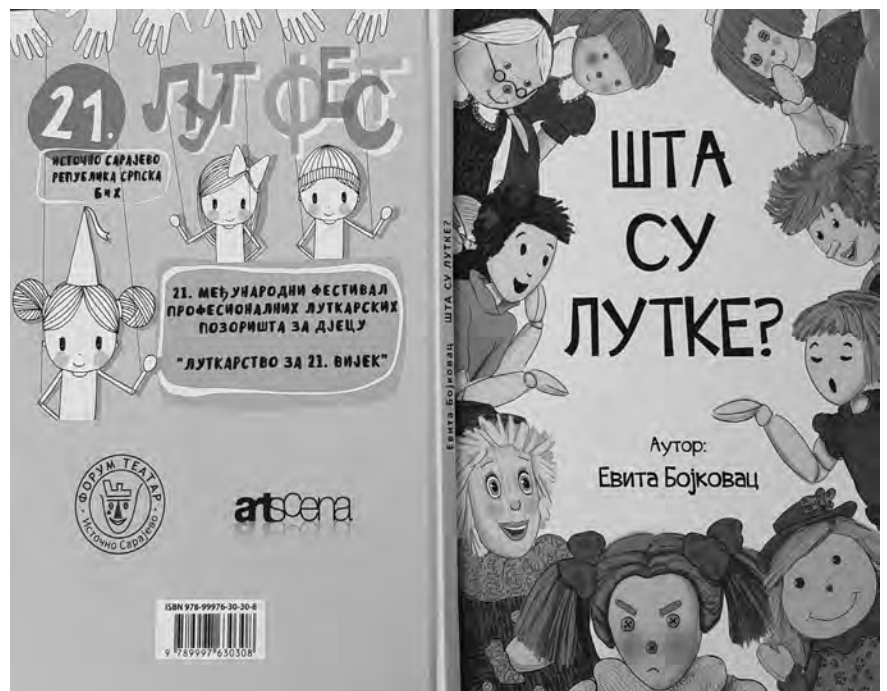
Осим поезије, бави се музиком, цртањем, сликањем, као и писањем кратких прича.

Својом првом збирком пјесама “Лептирова чајанка” представила се јавности 2016. године, да би већ наредне године објавила збирку пјесама “Ружичасто сунце и плави мјесећ”, за коју је добила плакету родоначелника књижевне критике дјечије литературе “Сима Цуцић” у Новом Милошеву.

Трећу збирку објавила је под именом “Композитор мјесећ”, четврта се зове “Лептир сликар” и пета је “Шта су лутке?”, чији је издавач “Форум театар” из Источног Сарајева.

Најновија збирка носи наслов “Брод по имену машта” и требало је да буде промовисана на октобарском Београдском сајму књиге, који је отказан због епидемије вируса корона.

С.Г.

Прозаиди

ЧИКО БЛЕСА СА НЕБЕСА

Био један чико пао са небеса, вјерујте ми људи мали он је права блеса. Кад заглами он на све ближње своје у сушти највише тад се њега боје. Будалу глуми боље него ико само да се открије ко је права тета ко је прави чико. Свашта ради он да види ко је ко, ко му је близу а ко далеко. Открије чико да и ближњи његови не вјерују тад у њега обузме га по тјелу цијелом некаква језа - свега. Није ни слутио колико другара има па је вјеровао баш њима свима. Да вјеровао је да га воле, сада те исте ране много њега боле. Обузме га често како рекох права језа кад схвати да му они не би дали ни шњиту пекмеца. Не би му је они дали јер мисле да му нешто фали.

Ето дјецо каквих све има и другара граја не би вам дали ни птичијих јаја. Не би вам их дали никад те другарчине силне ваше, прије би попили неко пивце из само своје флаше.

Али боли чичу више јер сад вам морам говорити тише. Морам шапутати слиједеће ријечи да не увриједи мозак нечи. Чак и они који тврде да га воле пуно вукови су страшни одјевени у овчије руно. Стрпали би њега у одаје тамне страшне, за те награде од злата да добију лептир машини. Награда од машини је срећа пуна злата - да су учинили нешто више него што сека воли брата. Чак и она што донесе на крилима среће чичу тога свога од њене памети заболи га од жуља много много нога. Разгласи и она свима које воли да истина јесте да истина није а гдје је била много тога прије. Када је требало разабрати ко је у кући ко и да ли то можда од рода може ико. Разгласена вијест шири се баш брзо и у сну се од тога тај чико трзо. Спавао је он на пола ока јер је пио и он пиво место сока. Пио га је много пута к'о кад змија миша гута.

Радио је он и шта се не смије чак и оно кад се много смије. Све су то будалаштине разне а вјерују да због њих га стигосе казне. Само професор један експерт за животна дјела знао је у чему је истина цијела. Младалачко не бистро то је тада младо око и не види се тада умом добро к'о што види соко. Чак и рода што донесе чичу на крилу свом убрља га по некад својом причом свом. Исприча и она родама и другим, они и роду а ови у птичијем јату спјевају му оду. Пјевају они наглас не, не из, не злобе своје, да њега зле виле доје. То истина права можда и јесте јер его његов би велик и лажан често. Знао је он да се прави важан страшно јер до славе му је било посуто од лажног злата брашно. Чак и другови са његовог од посла куће посипали су му испред ногу бодљикаво пруже.

Сада дође напакон вријеме да се гласније причају теме. А то је да њега пријатељи прави се не боје јер у души ипак красе њега разне дугине боје. И зато само ријетки пријатељ му прави, његов разум ипак по истини слави.

Има и један чико у селу том од града та иста прича на њега - пада. Додуше он више не живи на тлу томе а сад им дође да би га хвалили свакоме. Диче се на њега и својатају га својим да се за њима пред Богом бојим.

Вратимо се ми на нашег првог чичу и на његову од боли рику. Плакао је он не љут на било кога чак ни на најрођенијег свога. Ал' кад баш претјера неко - као кад би реко тај неко луда - секо - то га у срце заболи из све снаге, не може га тад опрати ни блага на леђима што носи рага. Не може га више сапрати ни Дунав, ни Сава, јер тај неко ни у сну сном не спава. Него гледа само себе самог свога и не види даље од носа његовога. А

сви се диче к'о да нешто професор си знају а ни не знају да они сами потајно изнад главе нашег чике с тим глупостима бају. Ругалице ал' на глас - не дају том чики спас. Другари иза леђа бољи су му више јер ближњи то никад не раде од њих тише. Кад те ближњи изда знак је да је прави физда.

На сву срећу поред професора тога и од струке тете на његовим крилима лијепо мисли лете. Лете и у глави снови прави. Упознао је он и другу тету од љубави чисте ал' и њој, на почетку, у главу убадише бјесне глисте. Стало је чики до те тете много па је да је освјести подвриснуо тихо - строго. Јесам ли ја будалетина и за тебе љубо, тето, реци ми своје мишљење реци, реци ми ето. Мало се двоумила тета та па виђе да може доћи и до разилажења рата. Отвори срце и рече ја сам само због твоје лудости ту - закуну се у мајку и друга Титу. Сад се и даље воле они снагом жестоком свом - то друге слама - не дамо да нам се ико мјеша у наш однос - из срца глас се пролама.

Само да кажем, да буде јасно, да чико се драо кад га неко тлачи, кад види да је у лудости од њега јачи. Драо се из «све снаге» ко магарац сваки јер се сам тако осјећао пред глупошћу јаки. Ту је и Морски лав са срцем ласте и њежном душом срне што у Бању и Луку често сврне. Он се за кратко вријеме ко какав паша према њему баш пријатељски понаша. И то је о чики блеси са небеса прича, и ето готово је све, чича мича готова је...

Пахуљице још ситније, као зрнциад пјеска, су се усковитлале јер перо су у моје руке птице са небеса послале.

Прољеће је никако не заборавите, приче и ви своје - на папиру «направите».

Милан Ј. ЦИДА

Књиге

РОМАН УБИЈАЊА И ПРАШТАЊА

„Године врана“ Синише Ковачевића

Синиша Ковачевић, истакнути драмски и филмски стваралац, књижник и универзитетски професор је доста инвентивно насловио свој роман, одступајући од профаног насловљења коме би многи прибјегли- Године страдања. Оне су се често понављале, оне су стална пратиља српског народа. Зато је наслов оригиналан попут Година које су појели скакавци, или Кошевих Врабаца Ван Пеа.

У годинама врана, гавранова, црних барјака на кућама, у годинама Голих отока, Главњача, безданица, Голубњача... српски народ није оскудијевао. А прије њих... Београд у раскоши и љепоти, у умјетничком надметању са Вијеном, са сликарима, архитектама, са научницима и умјетницима у свим сферама, који су лако премошћавали просторе удаљености Беча и Београда.

Послије таквих природних љепота које је стварала људска рука, аутор нас уводи у вријеме разарања и општег страдања, у вријеме кад је љепота Београда „купана челиком и сушена на пламену“.

Ово је роман убијања и праштања, мржње и љубави, осиних окупаторских звјерстава и стоичких српских трпљења. Београд је у самртном ропцу: лед, глад, страх, у времену кад се за цеп угља даје балон ракије, кад се све, ама баш све што је могло горјети предаје ватри: књиге, паркет, рамови слика, намјештај, то је вријеме кад мајка троје дјеце,

жена српског официра, мајора и љекара, долази у искушење да са депоније угља покушава да узме цак угља од неколика килограма да би спасила дјецу од смрзавања, вријеме кад се тај преступ кажњавао вјешањем.

Некад угледна и богата породица Рајић, која посједује колекцију од 74 ордена, живи од милостиње Јулије, учитељице осмогодишњег Богдана, Швабице племените душе и великог срца, једне од најтрагичнијих ликова романа. А та Швабица, Јулија, је законита супруга Алојза Каврана, пуковника

и предсједника војног (пријеког) суда, најмонструозније лично-сти романа, али и пријатељица куће Рајић: Катице, њене снахе Љубинке и њено троје дјеце.

Кад су стражали ухвати-ли Љубинку у недозвољеној крађи, кадсу је у затвору извргли најзвјерскијим мучењима, силовању, пребијању, увредама..., Јулија је покушала код свог мужа, предсједника суда, да интервенише, да је ишчупа из тих канџазлочинаца. Покушала, али није успјела. Као да је ово преломни тренутак дешавања у роману. Овдје почињу силни заплети, неспоразуми, погрешни закључци, покајања. Катици, тренутном стубу породице Рајић је бол за невино настрадалом снахом потпуно блокирао разум. Окривљује Јулију за сва њихова страдања. У овим тренуцима њен однос према Јулији је крајње некоректан. Не бира ријечи којима ће увриједити Јулију, невину и нада све трагичну личност романа. Катичино понашање се донекле мора разумјети; изгубила је снаху коју је неизмјерно вољела и цијенила, изгубила је мајку своје троје унучади. Било је потребно вријеме увријеђеној мајци српског официра да своју мржњу према Швабици замијени истинском љубављу и праштањем. Освједочила се у њену племенитост, у њену искрену љубав према Љубинкиној дјечици, у њеном настојању да мужа монструма наговори да спаси мајку троје нејаке дјеце.

По ослобођењу Београда и повлачењу аустроуарске војске долази и до раздвајања породица. Јулија се с брода, који је превозио Нијемце за Земун, вратила да спаси Богдана Рајића, Љубинкиног сина кога је том приликом ранио пуковник Кавран, онај који је његову мајку осудио на смрт вјешањем. Враћа се с малим Богданом у Рајићеву кућу. У разрушени Београд се враћа и Живојин Рајић, мајор и љекар. Поред мајке и дјеце у својој кући затиче и Швабицу Јулију, особу која ће постати камен о његовом врату, али коју

ће временом Живојин завољети. Заљубиће се у жену коју чудном љубављу воли и њен законити муж Алојз. Алојз, који има болесне надзоре на љубав и мржњу: „Није гријех толико мрзити оријентални олош (...) није гријех није, није,...али је гријех вољети (...) вољети љубављу од које се умире“¹ Он пати од претјеране љубави, љубави коју осјећа само према својој жени. Пати од сазнања да је остала међу шизматичима.

На другој страни Јулија је код Рајића показала изузетну човјечност и захвалност што су је заштитили. Зна она да је породицу Рајић довела у незавидан положај, да их сад свака избјегава, чак и најближа родбина. Тај анимозитет према Јулији, а самим тим и према свим члановима породице посебно показује Живојинова тетка Мела. Зато Јулија није ни замјерила Живојину, мада јој је тешко пао тај растанак, што је покушао да је одвезе у Мађарску. Тај растанак је веома тешко пао цијелој породици Рајић. Али, Живојин се предомислио. Љубав према Јулији и Јулијина према његовој дјечи била је јача од његовог тренутног расуђивања. Вратили су се у Београд. Али, вратио се и пуковник Алојз. А са њиме и нови проблеми за породицу Рајић. Долази до нежељених и непријатних сусрета и разговора између Алојза, Јулије и Живојина. Долази и до туча. Јулија је сво вријеме на страни Живојина. Истина, остала је без значајне заштите; њена свекрва Катица је умрла и сахрањена уз присуство троје-четверо чељади. Међу њима је била најважнија личност ондашње Србије краљ Петар. Знао је овај ратник и државник да цијени допринос држави породице Рајић.

Ковачевић је свој роман, најважније, завршио без хепиенда. И без заслужених катарзи за појединце. Наиме, у двобоју до кога је дошло између Алојза и Живојина, Живојин гине. Гине послуже срам-

ног поступка Алојзовог, који није испоштовао обећање које је дао секунданту Ракићу. (Као да се од овог зликовца и људског шљама могло и очекивати нешто поштено!). Читалац ће осјетити бар мало задовољење правде што ће Јулија родити Живојину наследника. Ваљда он неће бити судбине старих Рајића који нијесу умирали природном смрћу. Гинули су на браницима отаџбине.

Оно што заслужује посебну пажњу у Ковачевићевом роману, што указује на трагику српског народа, на његову лакомисленост и наивност, је чињеница да су дојучерашњи непријатељи Срба, провјерени рушиоци српског Београда и других градова, зликовци који су вјешали и убијали, који су за собом остављали пустош, постали равнопрани официри у новој краљевини Југославији. Замијенили су своју усташко-германску униформу новом униформом поносног српског официра. Као да су кратког памћења Пашић, Александар и ини родољуби и квазиродољуби. Том амнестијом њемачких крволока погазли су част српског официра. Они су обезвриједили његов слободарски дух, а не неки Живојин Рајић који се определио за човјечност, за истинску људску вриједност једне Јулије, за искрену љубав према особи која ју је заслужила. За жену која је страдала, патила, понижавана, али која је стала на високу љествицу људске вертикале. Жену која ће продужити лозу часне породице Рајић. Болно је што су многи дојучерашњи противници српских официра постали њихови надређени. А у такву ситуацију их је довела српска Влада. Она Влада која је до задњег тренутка чекала да прослављеном војсковођи и истинском родољубу ђенералу Петру Бојовићу додијели звање војводе. Можда је Пашић чекао да му се син врати из Женеве у којој је проводио ратне дане а у којима је ђенерал Бојовић крвавио.

Момчило ГОЛИЈАНИН

¹ Синиша Ковачевић, „Године врана“, Вукотић медиа, Београд, стр. 162.

И ДА БОЛ ПО/Р/УКА БУДЕ СВИЈЕТЛА

Ненад Симић је млад човјек, то је битан разлог што за живота свога није био судионик козарских погубељи (и тада) намијењених српском народу, али "по рођењу" јесте од својих предака слушао и чуо и запамтио за сва времена да се голгота дешавала и десила и то она најбестијалнија коју може људски ум замислити, над нејачи, над младошћу, над свим доменима људског постојања и то оног који с поносом кроз вијекове носи обиљежје постања Рода Српскога.

По ономе за што живи и ради (поштен приступ врлетима живота), по ономе чиме се бави (без писане ријечи он не умије), по ономе за чиме тежи (породица, љубав, слобода удахнућа сваког корака) Ненад је био предодређен да напише и пјесму "Ноћ злочина над Козаром", пјесму чији му садржај није давао мир ни након последњег отаџбинског рата који као да му је "појаснио" дио слика козарских и "ставио га на пут" да "поуку поруком напише".

И када у пјесми о страдањима непојмљивим, коју и није баш "лако прочитати", треба покушати свој глас дрхтави чути кад се пјесма збори, помиње и спомиње појам-ријечи "праведник, невин човјек, топла људска душа" па и у контексту "вјечног помена мученицима" Ненад то чини у жељи да помене узоре предака својих, и његових, и наших, свијетле главе

Лазара, Обилића... као свјетлост која и "наше и њихове" а посебно наше прагове треба да освијетле науком који треба да буде као предање уткан и у све наше потомке.

Поука и порука пјесме "Ноћ злочина над Козаром", како је то и аутор истакао на веома емоцијама протканој додјели значајне међународне награде у мјесту Миљевићи општина Градишка у Републици Српској, јест да помрачени умови, не само према вијековима страдалничком српском народу већ и према свим људима свијета, никада више и било гдје на свијету не угледају свјетло дана у било којем облику свога злог постојања...

Ненад Симић и као аутор и као члан/предсједник Српског књижевног куба "Вихор" Дервента и треба да јест и јест поносан и на себе и на пјесму која свјетла традицију циља постојања и свог и "Вихор"-овог и српског народа.

М. М. ЂУРЂЕВИЋ, књижевник

НОЋ ЗЛОЧИНА НАД КОЗАРОМ

Спустила се тамна ноћ над Козаром,
тамни вилајет оживео и
расуо се пространством у потрази за
живом Српском душом.

Из куће родне, преко прага
На силу вођени у тамној ноћи,
Из сна буђени у неповрат одвођени
Рукице мале, ти невини људи
Што тек плућима својим дишу.

И наше баке и дједове
што сјећање на прошла страдања
свјежим држе,
вежу им руке и уста јако
да ни крик упозорења не пусте.

Не бјежи народ, јер и не може
у глувој ноћи те тамности,

ко би након година многих
помислио да ће зло од комшија опет доћи.

Тумарају корацама у непознато
нису ни свјесни шта им се спрема,
а целат хоће маљем, камом, пуцњом,
да затре Србе, да их нема.

И крећу смрти невиних душа
капа, натапа поља козарачка
топла крв људска.
Сузе оних што клање чекају
за родом својим пољем се простиру.

Праведник, невин човјек, топла људска душа,
и кад на клање иде сјајем главе
Лазара, Обилића, и свих других новомученика
за свагда обасја срамоту и злочине,
И учини вјечни помен мученицима.

Ненад СИМИЋ

Умјесто приказа, предговор књизи

Деда, човјек “изнутра”, свједок и савременик

(Ранко ПРЕРАДОВИЋ: “МОЈИ САГОВОРНИЦИ”, Арт-принт, библиотека „Крајина“, Бања Лука, 2020)

По кованици Моме Капора, интервју је својеврсна дуодрама. У тој, даље вели Капор, драми са два лица оба лика покушавају да буду паметнија него што стварно јесу и та ствар са паметовањем је данас израженија него икада прије, бар када је ријеч о новинском тексту.

Интервјуи се, у великом броју случајева, раде путем мејла, друштвених мрежа и разних савремених начина комуникације. Ту, наравно, нема ништа лоше. Саговорници имају времена да размисле о одговорима и новинама, ако хоће, понуде најбоље што знају. Ипак, прави драмски ефекат добија се у интервјуима рађеним уживо. У књизи „Саговорници Ранка Прерадовића Деде“ сви интервјуи рађени су очи у очи. Иако смо као читаоци у овим разговорима закинути за заплете, врхунце и крајеве, јер је ријеч о исјечцима из разговора, између редова да се наслутити каква је ту драма вођена. У готово пола вијека дугој новинској каријери, која је у стопу пратила (и још увијек прати) ону нешто дужу књижевну, Прерадовић је од Козаре преко Струге до разних југословенских и иних пјесничких манифестација, као човјек из бранше или човјек „изнутра“, интервјуисао своје колеге писце и пјеснике.

Упућен у њихово књижевно и ванкњижевно дјеловање, Деда је разним поводима питао, снимао и у маниру Вука Караџића, биљежио усмена свједочења и преокупације књижевника у одређеном времену и простору.

Разговори у овој књизи рађени су од 1963. до 2017. године. Најстарија заступљена књижевница у књизи је Десанка Максимовић рођена 1898, док је најмлађи књижевник Горан Дакић рођен 1984. године.

Генерациски другови младог Ранка Прерадовића, четредесетак година старије, али и четрдесетак година млађе колеге потоњег Ранка Прерадовића Деде, разумије се, имали су различита интересовања.

Тако Никита Станеску говори о читаоцима на све четири стране свијета, а Меша Селимовић о битности књижевне критике. Није још ни близу вријеме када ће министарства промовисати дјела класика и откривати поразне податке о читаности. Још увијек се не претпоставља да стиже доба када књижевне критике у средствима јавних информисања неће бити ни у траговима као, рецимо, те 1966. године када Прерадовић и Селимовић раде интервју.

Међутим, вријеме пролази. Бранко Ђопић евоцира успомене на Грмеч, а Ђуро Дамјановић на Бранка Ђопића. Матија Бећковић је, потом, у жирију за награду „Ђуро Дамјановић“ и свједочи каква је овај момчина некада био.

Многи још увијек живо памте Скендера Куленовића, чија им награда бива управо уручена за књижевно дјело.

Дервиш Сушић и Младен Ољача се сјећају другова из једног, а Жељко Пржуљ као ратник из другог, прича о јунацима из трећег рата. Рајко Петров Ного иде даље у прошлост, па говори да не за-

боравимо ни Пецију из четвртог. Но, ово није прича о ратовима. Ратове, попут осталих података, овдје помињем тек као историјске одреднице о којима се различито говори у различитим временима и ту долази до оне капоровске дуодраме која се да осјетити, како рекосмо, између редова, а богами и у њима. Дедини саговорници, дакле, нису само књижевници који свједоче о сопственом или о дјелу својих колега, него и о времену у ком живе. То, чини се, раде природно, са лакоћом и без претјераног и на почетку овог текста поменутог паметовања. Разлог је једноставан, испред себе имају колегу од повјерења и у великом броју случајева пријатеља. Иако је прича озбиљна, а персирање професионална дужност, амбијент у којем се одвијају ови разговори је пјеснички и пријатан. То напросто осјетимо по анегдотама, личним утисцима и честом искреношћу у овим разговорима.

„Ја сам једини човјек којег знам који је оставио пиће и пропао због тога“, каже рецимо Бранко Чучак у разговору са Дедом. Неки од Дединих саговорника имају локални, неки регионални, а неки, као што је актуелни добитник Нобелове награде за књижевност Петер Хандке и глобални значај. У таквој ризници разноликости читаоцу, за којег се претпоставља да га интересује књижевност и књига, остаје само да прочита у даху оно што је Ранко Прерадовић Деда издвојио из своје богате новинарске каријере, те да жали што му је то дао тек на кашичицу.

Милан РАКУЉ

Историјско-географски основи настанка БиХ (1)

Континуитет српског народа

Босна и Херцеговина је простор на којем се вијековима сусрећу, сукобљавају и промовишу културе, цивилизације и религије, са свим својим dobrим и лошим особинама. На овим просторима суочавају се три различита културно-цивилизацијска круга: православни или источнохришћански, католички или западнохришћански и исламски или турскоисточњачки, што овом простору даје специфично етнокултурно и национално обиљежје. Обиљежје којега затвара, и од продора хуманизма и ренесансе. У БиХ све тешко продире па и вјетрови. Испуњена је и окружена брдима.

Српски народ на геопростору Босне и Херцеговине као припадници јужнословенског народа на Балканско полуострво има свој континуитет. То потврђује „Свједочанство Порфириногента о разграничењу српског и хрватског народа по ријеци Цетини код Омиша, које нико не доводи у питање, али је у модерно време ревизионистичка историологија уобичајила једно тумачење које тај податак обезвређује и мења му смисао“ (Јован Илић, „Балкански геополитички чвор и српски етнички простор“). Границу на ријеци Цетини је утврдио Душан Силни, мада је на острвским просторима према западу живио словенски српски народ. Разлог те границе је Јелена која се удала за хрватског бана Шубића. Јелена је саградила манастир „Крка“, док је њезин муж саградио самостан – богомољу хрватским вјерницима.

Континуитет јужнословенског српског народа на геопростору Босне и Херцеговине изложићемо кроз неколико периода: средњовјековни период Срба на Балкан, формирање средњовјековне босанске државе,

до турског освајања Босне и Херцеговине; период владавине турске империје (1463–1878); која је трајала 415 година; аустроугарски период; период Краљевине Југославије (1918-1945) и период који карактерише завршетак Другог свјетског рата и стварање Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине.

Прије тога описаћемо новије доказе о јужнословенским Србима као аутохтоном народу на Балкану. Све је више аргумената у прилогу тезе о томе да је центар, извор колективне европске цивилизације Балканско полуострво у данашњој Србији. Винче је највеће и најснажније истражено неолитско насеље које је било сједиште прве урбане европске цивилизације прије девет хиљада година. Археолошка налазишта Винче простире се на око 15 хектара, и не само на овој локацији. Тај народ је живио на простору који је знатно већи од данашње Србије, што је утврђено на основу 700 пронађених локалитета изван подручја Винче, са археолошким материјалом који подстиче на материјал нађен у Винчи.

Простори широм данашње Босне, Србије, Румуније, Бугарске, Црне Горе, Северне Македоније, Грчке, на којима су нађена богатства (керамичке посуде, фигуре од пластике, алати од животињских кости, глачаног и оклесаног камена, остатака кућа), говоре у прилогу да је Винчанска култура била просперитетна.

Прва појава коришћена метала у свијету је на подручју Србије на локалитету Плочника и Беловода. Др Бен Робертс, са универзитета у Енглеској је рекао да се колективна металургија прије 7.000 година догодила на тлу данашње Србије.

У Винчи је створена прва азбука што је видљиво и по томе да

је азбуга Етрураца идентична са винчанском.

Истражујући порјекло народа Анатолиј Алексејевич Квасов, професор на Универзитету Харвард, је констатовао: „Винчанска култура је њихова – Српска“.

У Благотину код Трстеника, археолози су открили остатке урбаног насеља старог (према првим процјенама) око 8.000 година. Насеље је имало између четири и пет стотина становника, што је много ако се има у виду да цијела Европа у то вријеме није имала више од педесет хиљада становника. Посебна занимљивост је та што је пронађена и ископана статуа за коју се сматра да представља богињу мајку. Догађај који је пратио то ископавање посебно је узбудио археологе: из потпуно ведрога неба сјевнула је муња а гром је ударио у дрво свега неколико метара од ископине. Током ноћи муње су сјевале, а громови ударали све до јутра. Иза поноћи мјесеца јула, над налазиштем се могла примјетити интензивна зеленкаста свјетлост која као да је излазила из земље.

Изучавајући Санскрипски језик Бранислава Божиновић је доказала идентичност српског језика и санскрипског језика. Та сродност се огледа у изузетно великом броју ријечи како на лексичком тако и на граматичком нивоу, што све задире до најранијег Ведеког нивоа, на нивоу Р5 – Веда, а то је период од прије 4.000 година. Врхунац изучавања је “Речник сродних српских речи”, у три тома, објављен 2000. год. Ауторка доказује идентичност српског и санскрипског језика. Пошто се вјерује да је санскрипски прајезик из кога су настали сви свјетски језици, онда је више него јасно колики је значај изучавања Браниславе Божиновић за српску

културу, идентитет народа, духовност. Утрла је пут повратка српског народа самом себи, својим коријенима, пракоријенима, до извора самог нашег бића, да се у пуној самосвијести учврстимо у његово језгро и никада не скре-немо странпутице. Тако ћемо зауставити прекрајање историје, наше разбијање, разједињавање и уништавање вриједности.

Средњовјековни период – Простор Балкана су насељавала стара племена: Пелзаги, Кари, Лелеги. Око 2.000 године прије нове ере досељавала су се и многобројна илирска племена (Далмати, Јаподи, Сердеати, Андријејци и др.). Убрзо потом досељавали су се Келти, Римљани, Готи, Авари и Грци. Шта је са Србима – старим јужнословенским народом? Мало се зна јер је то период у којем није била развијена ни дескриптивна историја која је имала за циљ да спријечи да их (појаве) вријеме избрише из сјећања. На Берлинском конгресу условљена је Србија да избрише генезу своје прошлости, односно постојање Срба као Јужних Словена на просторима Балкана прије династије Неманића.

Јужнословенски Срби су дио породице индоевропских народа и припадају њеном словенском огранку. Њихова прадомовина, према тврдњама неких историчара, налази се око ријеке Висле и њених притока (данашња Пољска). Тврдње неких историчара је да су Јужни Срби доселили из Русије, из Кине... Према византијским списима, на тло Балкана су се доселили, са осталим словенским народима, у периоду од 5. до 7. вијека. Насељавање је било постепено. У вријеме цара Ираклија (прва половина 7. вијека), словенска племена Срба и Хрвата Јужни Словени) насељавала су Балкан, што је представљало прекретницу и најзначајнији догађај у насељавању словенског народа на Балканском полуострву.

Постојећи, нови докази говоре другачије. Др Јован Деретић је нашао у античким, византијским

и западноевропским историјским изворима бројне доказе о аутохтоности Срба, односно Јужних Словена, на Балкану – још у предгрчко и предримско вријеме. Др Деретић доказује да су Јужни Срби имали значајну улогу у стварању цивилизације уопште.

Почетком нове ере Јужни Срби на просторима Балкана су прихватили римско подаништво – као слободни грађани чиме су се могли похвалити још једино становници града Рима.

Према изложеним налазима професора са Харвардског универзитета у Америци прадомовина јужнословенског народа је на просторима Балкана и то на просторима садашње Босне и Херцеговине и Србије и других крајева. Са тог простора су се расељавали у данашњу Русију, Данску, Њемачку. Дакле, Срби се нису досељавали него расељавали. Харвардски професор Олег Николајевић Трубалов навео је и доказивао да су Балкан и Подунавље прапостојбина свих данашњих Словена. Избјегава се помен дохришћанских Словена и доћириловске словенске писмености која је етногенеза и култура старих Словена. Трубалов тврди да је тај језик основа свим словенским језицима.

Исправку историјских чињеница врше свјетски стручњаци које српски научници морају да подрже и приђу слободнијем и отворенијом историјском испитивању поријекла српског језика и српског народа на Балкану као и браће Сјеверних Срба. Тврдњу свјетских стручњака о српском језику и порјеклу српског народа на Балкану обрадила је проф. др Мирјана Стојисављевић у књизи: „Србистика и коментари“, Бања Лука, 2015.

Српска племена су била груписана у планинским предјелима између Саве и Пливе до Лима и Западне Мораве, те Цетине и Бојане на југу. Углавном на подручју данашње Босне и Херцеговине, Санцака, западне Славоније, јужне Далмације и Црне Горе,

око ријеке Буне у Херцеговини. Због ријеке Буне народ се прогласи Буњевци као Срби католичке вјероисповјести. Западна граница на Балкану између српских и хрватских племена често је била недефинисана и непрецизно одређена, јер се ради о истом народу – о Јужним Словенима. Ипак, од 10. вијека може се дати доста сигурна констатација о географској подјели области, гдје је утврђена граница између српског и хрватског подручја и то средином тог вијека, а била је на ријекама Цетине и Уне.

Битан је и најстарији сачуван податак да је народ у Босни називан Србима. „У аналима франачког писца Ајнхарта стоји да су Срби (Sorabs) народ који је посједовао Далмацију“. Овдје се мисли на римску провинцију Далмацију која се простирала од Јадранског мора до Дрине и Паноније. Такође, „у Рачковом документу, тврди се како је посавски владалац Људевит, чувши да против њега иде франачка војска из Италије, побегао из града Сиска к Србима, за који народ кажу, да живе у великом делу Далмације. Сам Фрањо Рачки вели да је Људевит побегао Србима у Босну“ (Душан Батаковић, „Нова историја српског народа, Београд, 2000). На острву Крку у Башкој постоји плоча са натписом: „У славу Харбата, племена српскога рода...“

Византијски цар Константин VII је у 10. вијеку у својим списима („De administrandi imperio“) навео територије које су населили Срби, те Босну као географски појам сврстава у оквире Србије, тј. у територију коју насељавају Срби. Поред Босне и Раса као географских цјелина, аутор наводи да простор Травуније и Конавла улази у састав Србије. У вријеме византијске владавине обласни господари Раса, Босне, Захумља, Травуније и Дукље управљали су својим областима, али као вазали Византије.

У првој половини 10. вијека, за вријеме владавине српског кнеза Часлава Клоникировића, Босна

је била саставни дио „крштене Србије“. Средиште његове државе било је на простору источног дијела Босне, сјевероисточне Херцеговине и западне Србије; од извора ријеке Неретве до Западне Мораве. Западна граница обухватала је територије од ријеке Пливе и Цетине. Сва племена која су улазила у састав Чаславове државе била су, или су их аутори квалификовали као српска.

Тек након Чаславове погибије почело је осамостаљивање Босне, да би у другој половини 12. вијека Босна дефинитивно важила за самосталну државу. Политичко одвајање Босне од остале Србије утицало је и на етничку свијест становништва које је живјело у овој држави. Владари Босне су своје поданике називали Србима још половином 13. вијека, па и касније, али их већ у првој половини 14. вијека све чешће називају Босанцима.

Различите околности су подстакле босанске владаре да за свој народ почну употребљавати назив Босанац, Бошњак. Један од узрока је била и Рашка, која се почела нагло развијати, као српска краљевина, а затим као цареви-

на, и узела опште српско национално име, као идентитет и опште обиљежје за народ своје државе.

Босна као самостална држава је формирана знатно касније од осталих јужнословенских држава. На њен спори развој и афирмацију као државе утицали су претежно планински карактер земље, изолованост усљед удаљености од развијених центара.

На основу казивања попа Дукљанина, можемо сматрати да се Босна, као посебна државно-територијална заједница, почела развијати око 950. године, и у политичком развоју Јужних Словена је имала периферну, готово безначајну улогу. Средином 12. вијека, у угарским списима Босна се спомиње као бановина, а први бан, о коме је сачувано неколико података, био је бан Борић.

Оснивачем босанске средњовјековне државе сматра се бан Кулин (1180–1204), који је упркос великим преокретима на ширим балканским просторима, првенствено између Угарске и Византије, успио учврстити власт и консолидовати државу. Међутим, босанска држава, али и сам бан Кулин, тешко су се сна-

лазили, прије свега са замршеним вјерским проблемима, који су представљали стални извор опасности за данашњу Босну и Херцеговину.

Сљедећи познати владар Босне након Кулина бана био је бан Нинослав. Као његов насљедник спомиње се Пријезда, за чију владавину је карактеристичан вазални однос према Угарској, која је 1284. године уступила област Усоре и Соли српском краљу Драгутину, па је Босна у том периоду имала два владара. У свом почетку Драгутинове владавине дошло је до приснијег зближавања господара два одвојена дијела Босне. Крајем 1248. године, склопљен је брак између Драгутинове кћерке Јелисавете и Пријездиног сина Стјепана I Котроманића. Ова босанско-српска алијанса показала је значајне политичке резултате тек скоро читав вијек касније, када је веза са српском „светородном“ краљевском породицом пружила бану Твртку правни основ да се прогласи за потомка Немањића и крунише се за српског краља. (Из књигеаствак у наредном броју)

Проф. др Рајко КАСАГИЋ

АКО ЋЕШ МИ ВЕЋ ПСОВАТИ МАТЕР, ПОТРУДИ СЕ ДА БАР УЖИВА

Моја мајка је савршена жена.
Она никад не улази у фризерски салон без кривице у свом новчанику на лептириће нити купује себи нову хаљину док год ми пружамо руке према дућанским полицама.
Моја мајка је савршена жена јер зна препознати приоритете:
отац прије кћери,
муж прије жене,
дјеца прије мајке.
Жути и бијели пилићи,
два рањеника за славу,
паприке усред суше,
све чека и зависи од руке савршене жене.
Да га она не упрти на своја леђа и нос до свог тужног гроба,
овај свијет би се вјероватно скотрљао на

само дно галаксије
и располовио као презрела јабука.
Моја мајка је савршена жена са савршеним подочњацима и савршено испуцалим рукама,
чије бразде више ни глицеринска крема не може да испуни.
Моја мајка би, могуће, била светица да није родила савршено несавршену мене, а то је гријех који не може да се ориба на кољенима нити сапере кравим знојем.
Мајкама је дозвољено да рађају само мале исусе.
У супротном,
свијет им подере хаље и свакодневно их у псовкама силује.

Владана ПЕРЛИЋ

Биоенергија

ЕНЕРГЕТСКА УРАВНОТЕЖЕНОСТ

Енергетска уравнотеженост услов је за правилно функционисање организма. Негативне мисли као посљедица страха и фрустрација, као и неостварених жеља, могу имати велики утицај на животну енергију човјека.

Животна средина и простор у ком се највише борави, као и сами људи са којима се дружимо, имаће кључну улогу у формирању личности, а наравно све то зависи од нас самих.

Дужина боравка у негативном окружењу веома је битна, јер код дужих периода изражених у годинама, болест ће се испољити на физичкој разини, па самим тим теже је отклонити болест, него у случају када је присутан само енергетски дебаланс код пацијента, односно, када се болест манифестује у виду поремећаја енергетске равнотеже.

Оно што требамо учинити, како би што прије обновили животну енергију, јесте одвикавање од сваког порока који би нашкодио нашој енергији, те обавез-

но прихватити здраве навике и увести нова правила. Код неких пацијената доћи ће до брзог опоравка, како енергетског, тако и физичког стања и то одмах после првог или другог биоенергетског третмана, а и у том случају пацијент се не смије опустити, него и даље наставити са превентивним терапијама.

Већ сам спомињао, а и овај пут ћу поменути, да данашњи услови живота стварају велике проблеме који директно или индиректно имају утицај на здравље човјека, а то су: адитиви, микропластика, пестициди, инсектициди, хормони у меду животиња којег користимо кроз исхрану и разна загађења ваздуха, воде и земље.

Никада не смијемо занемарити технички фактор зрачења, као и подземне токове (геопатогено зрачења). У односу на нека времена која су иза нас, животни вијек људи се продужио захваљујући новим технологијама које су омогућиле човјеку да са што мање утрошеног рада, у краћем временском периоду, оствари веће резултате.

Дошао сам до закључка да су пацијенти који су били више изложени физичким напорима, а који су живјели у здравом окружењу без утицаја геопатогених зрачења и техничког фактора зрачења, имали свеопшту добру енергију за разлику од пацијената који су били под утицајем геопатогеног зрачења, а мање били изложени физичким напорима. Код таквих је енергетска разина (свеопшта добра енергија) била много лошија. Пацијенте које сам третирао, а који су имали велике здравствене проблеме, већина њих, ако им се помогне и забораве да су били болесни. Поново се препусте нездравом начину живота и не опажају појаве око себе или не распознају појаве које би поново створиле проблеме.

Особе појачаног сензибилитета, а веома их је мали број, на вријеме ће препознати утицаје који би штетили њиховом здрављу.

Најважније је на вријеме препознати негативне факторе и што прије успоставити дијагнозу и само таквим приступом пацијенти ће бити задовољни, јер крајњи циљ је постићи добар резултат.

Обољелој особи потребан је и адекватан режим исхране, а што се веома брзо може одредити код искусног биотерапеута.

Ако се код пацијента утврди узрок нарушеног здравственог стања и у што краћем временском периоду крене са биоенергетским третманима (сеансама), или медицинским третманима, само тада можемо очекивати брзи опоравак и све дебалансе на енергији пацијента уравнотежити и довести у склад.

Биоенергетичар
Вито БОЈКОВАЦ

Та фамозна Босна и Херцеговина(2)

КУДА ИДУ ДЕМОКРАТИЈА И ВЛАСТ?

Умјесто патократије нека влада логократија.

Пред нама је у Републици Српској и Босни и Херцеговини веома важан и тежак задатак. Ми се морамо учити дијалогу и толеранцији, јер све наше невоље проистичу из чињенице што ми не умијемо да комуницирамо једни са другима. Само васпитањем и образовањем за дијалог и толеранцију може се стећи свијест да су други човјек и наша култура наша допуна а не наш пакао. Ко није трпељив, не може бити савремен човјек: још није дорастао до човјекове висине! Да би то постигао, он мора да послуша различите гласове времена и различите начине говора, јер само тако има могућности да упоређује, бира и ствара. Један уистину дијалошки начин мишљења и живљења имао би за посљедицу да међу мислиоцима не би било догматика, међу вјерницима не би било фанатика, а међу политичарима не би било тирана и патократа.

Историја сваке религије, па тако и религија у БиХ показује и доказује да је од самог почетка било различитих начина вјеровања и да су сва ова вјеровања задовољавала индивидуалне и колективне потребе и жеље вјерника. Тек када је један облик вјеровања проглашен за званични систем (нпр. хришћанство у старом римском царству), онда су сви други облици испољавања вјере сматрани одступањем од праве вјере (мистици, монаси, јеретици, шизматици итд.). У друштвима гдје је црква одвојена од државе, закон о вјерским заједницама третира све вјерске

групе као равноправне. Међутим, специфичност исламске заједнице (ума) код неких појединаца и група је у томе што су вјерске и правне норме (које прописује држава) у ствари истовјетне (шериијатско право).

Познато је да друштво није исто што и држава. Жеље, потребе и интереси друштва увијек су шири и дубљи од моћи државе да их задовољи кроз своје установе. Због тога не би требало да чуди што се добар дио друштвеног живота одвија изван система државних установа. Невладине организације у Босни и Херцеговини требало би да се ангажују на заштити друштва од државе, то јест да стално доказују да се политички живот одвија у међусобним односима људи а не само у односима установа – ваља штитити овај слободни простор живота од државне контроле и принуде.

Ријечима се могу изрећи највише истине и најподлије лажи. Данас су ријечи постале оружје – језик и говор су поље борбе за моћ и власт. Односи између три политичке заједнице у Босни и Херцеговини одсликавају се у језику и говору као у неком огледалу. То су ријечи иза којих остају видљиве посљедице: има непријатних, отровних и смртних ријечи којима се постиже страхан учинак на људску душу и колективно сјећање. Све болести ових заједница, па и Босне и Херцеговине, прво су видљиве у језику и говору – ако болује језик и говор, онда болује појединац и заједница. Стари кинески мудрац опомињао је: кад се квари језик,

квари се и народ! Обољели језик и говор увијек претходе обољелим друштвима: прве тамнице, први злочини и прве гробнице припремају се у језику и говору. Прве mine су језичке mine. Ми у Босни и Херцеговини ни данас нисмо свјесни свих болести што их је кратковидна политика унијела у језик и говор.

Друштвено штетне-патолошке појаве и патократија не дају БиХ да живи и преживи

Наука је подбацила ради својих оштрих политичких подјела и идеолошких опредјељења у историјској прилици транзиције и корупције (клептократије) да анализира и предвиђа догађаје. Друштвене промјене и развитак су основни задаци за проучавање друштвеног развоја. Посткомунистичка транзиција политичко – економских институција и културних образаца суочава се са бројним аспектима класичног проблема интеракције културе и политичке структуре, те из тих разлога повећава се присуство криминала и корупције (клептократија) у друштвима у транзицији. То значи да природа социо – економских, историјско – етничких, културно – вриједносних, и идеолошко – политичких расцјеп у друштвима у транзицији и даље се задржава у зони тзв. „тешких друштава за демократију“. (Сатори). Глобализацијски процеси су наметнули расподјелу ризика, умјесто ранијих унутар - друштвених процеса који су се одвијали у оквирима расподјеле добара (и услуга) између актера у процесима транзиције и рада. Трансформација организација рада се одвија у правцу њихове све веће промјенљивости,

прилагодљивости и привремености (тзв. „3П“). У ту трансформацију процеси глобализације су „унијели“ неке доминантне новолибералне идеологијама, а то се не може занемарити, тим више што у позадини сваке идеологије стоји „заштитничка“ функција одговарајућих друштвених актера у чијем средишту је борба за профит.

У друштвима у транзицији тражено је увођење демократије, без обзира на конкретне политичке и економске услове, а занемарена је брига за изградњу институција.

Недостатак одговарајућег институционалног оквира омогућио је још једну несрећу више и то да слободно тржиште нужно добије облик црне берзе, приватизација постаје велика пљачка као „првобитна акумулација капитала“, а умјесто капитала (којег нема) имамо спремност политичких елита да распродају „нацију“, државу и ресурсе, до спремности да становништво уведу у тзв. добровољно ропство.

Антинародна и антидржавна коалиција „нових – старих“ тајкуна у друштвима у транзицији уништила је државу, створила богату мањину и масовно осиромашила грађане – становништво и

пројектовано их гура у друштвено штетна понашања (теорија девијантности).

Сматрамо да се транзиција као пут ка слободи у већини постсоцијалистичких земаља данас остварује путем осиромашења народа и њиховим увођењем у тзв. добровољно ропство.

Максимализација профитне оријентације у друштвима у транзицији у наведеним условима отворила је врата за продор нелегалног капитала и за јачање мафије, организованог криминала и корупције. Криминализација државних структура и носиоца функција власти постаје питање од посебног значаја.

Рјешења за друштва у транзицији треба тражити у јачању улоге социјалне државе, у моралном препороду свих субјеката, да би се могли рјешавати нагомилани проблеми у сфери свакодневног живота и друштвених сервиса, умјесто њеног све већег ограничавања које изазива отклон грађана ка десничарским опцијама. Треба успоставити одрживу равнотежу сукоба и консензуса у друштвима у транзицији.

У БиХ је нажалост без обзира на званични плурализам и демократију још увијек присутан историјски непревазиђени ауторитарни приступ организацији и управљању државом. Демократија и

правна држава лимитиране су неодговорношћу одређених носилаца политичке власти. Деполитизација према одређеним субјектима система у БиХ која производи апатију је смишљена политика. Читава структура власти у БиХ у већој мјери је заснована на пукој лојалности лидерским политичким странкама, које унутар себе нису демократизоване већ су лидерске и ауторитарне. Фаворизује се монопол само појединих политичких партија и неуважава се мишљење других субјеката цивилног друштва, као што су нпр: академска заједница, невладине организације, истакнути културни, образовни, научни и јавни радници. Стално истичу да је њихова партија-странка једини извор истине на свим подручјима. БиХ и Република Српска требају кроз политичку организацију друштва и државе више пажње посветити политичкој култури, економском развоју и инвестицијама, дијалогу, толеранцији, етничком помирењу, моралној обнови, препороду и јачању одговорности у стварању модерне демократске и правне државе утемељене на дејтонском мировном споразуму. Умјесто патократије нека влада локократија.

Проф др Душко ВЕЈНОВИЋ

БОГУ ОДАНИ

кад ђаво крви зажели бићемо војска христова
макар нас српом пожели и пали попут листова

јер кад под крстом сабрани господу љубав дајемо
ко може да нам забрани да живимо и трајемо

ово су наше ливаде и наше жито у пољу
и кад нам срце изваде, када нас мртве закољу

кад наше момке стасите избоду хладнима камама
кад нама врбе заките, кад трунемо у јамама

кад иловачу залива крв очева и синова
господ нам српску дарива да свету буде принова

па могу каме севати, могу нас стопут убити
срби ће опет певати и своју земљу љубити

и зажалиће злотвори и наша биће освета
када се небо отвори одавде па до космета

србија биће велика, ткана од златног предива
а српска сва од челика, јака и непобедива

разгранаће се јаблани на месту наших крстова
ако смо богу одани ако смо деца христова,

Горан ВРАЧАР

ЗА СЈЕЋАЊА ВРИЈЕДАН ЖИВОТ

//трептаји за/сањаног зрака сунца из романа «Први и/или последњи петлови», аутора Проф. др Мирјане Миланков//

Свјежином, сочношћу и младошћу, како другачије почети осврт на у мјесецу мају у недогледу равнице рођеног усхићења као захвалност постојању. Постојању препуном процвалог опажања душе која своју дозу љубави има изњедрену у сјећањима на «Пролећно зеленило младог жита ишараног црвеним булкама» обојено “усамљеним звуком фруле са краја села”, зачињено пресласним окусом мириса печеног хљеба замоченог у свјеже млијеко...

Бритак језик, и онај ријечју исказан и онај који је у књижевности захтијеван, и брзе мисли, оне које се рађају у «изазовима хода по ивици /живота/» и оне које дају динамику схватању бити постојања, dostatно успијевају да читаоца саживе са садржајем сваког корака писаног мисаоног остварења аутора који се не устеже да на аутобиографско проживљавање личи.

О животу који ни у ком случају није равна линија. Од самог почетка осјећања, подарених радозналом читаоцу, емоција која живот значи, која се испреплиће у ауторовој «кореспонденцији» са сопственом кретњом напријед, «заљубљена, у људе, у просторе, у детаље који су је окруживали».

А душа, па и ријечју исказана, не може без породице, дјеце, најмилијих ослонаца сваке мисли и сваке одлуке, мајчине и мајчинске! Кроз питку причу да својим најдражим «птицама», уз употребу обичног скоро општеприхваћеног свакодневног у количинама њежности, тамо гдје су се задржале некада много више поштиване родитељске Род и Год поуке, као што је случај у скупности само физички раздвојених чланова породице главне јунакиње и романа и Живота, аутор везе вез раздрагане замисли чврстом вјером у себе и своје и у себе, таквом покре-

тима пера у мастило заљубљено потопљеног да вриједи завирити у ток ријеке и осјетити сву љепоту «враћања у стару породичну кућу, започињања новог животног круга», а све у љепоти осјећаја тоpline коју њежно дарује ауторкин «шал од свиленог конца, боје кајсије, који је сама наштрикала прошле зиме и уз јутарњу кафу утонула у успомене». Дивно. Не! Предивно!

А кућа као кућа. Да ли!? Ширум отворени прозори који с прољећа миомирис бијелих гроздастих цвјетова горостасних багрема милују и лепршавим завјесама као да сликају одсјај душе домаћинске, радост даривања мисли онима који су сам живот значили и значе, у просторима који до крова соба предака поштованих раширених руку примају од Вишњег дар даровани, сав покривен привлачношћу дуња сазрелих. Пред ликом свеца крсне Славе и иконом која сва ужива у самом постојању пажњом пуне љубави припремљеног кандила. Призори дочарани једноставним разумљивим сликама, лакоћом насликаним јер представљају уживање и у погледу

и у души домаћина овог рукописа вриједног. Најљепши изазов за сликар својим лахорастим покретима киста овјековјечи импресије погледа у богатства Куће, да пјесник писаном ријечју у небо вине пјев складности којом одише свеукупност осјећаја исказаних према свим «тајнама» Куће које ваља сачувати за вијеке вијекова, ради Славе, ради образа и душе.

И ради пијетлова који најављују нови дан и када се крене путем без повратка, а који пут у животу аутора Књиге и у том тренутку има значај и чар новог Почетка, оног за који је љубављу трајања везен вез јастука перјаног. Да траје. Да се не заборави, да празнину испуни као блистава ријеч бјелину папира поменом Рода Года свог што чини, у чему списатељица успијева невјероватном лакоћом низаних сликовитих мисли и стварних срцу милих мисаоних цјелина које треба уживати у сваком удисају. И сваком додиру руке коју њежно неко други држи у својој жељној, подршке ради и новог Почетка.

Онај ко својим рођењем «уне-се пролећну светлост у породицу» већ је првим тренутком удисаја определијен да корача мирисима и љепотом цвата и цвијета разгранате кајсије. Не увијек мирно, али смосвјесно свог постојања, понекад и бунтовног у односу на «владајуће вријеме» и «тренутновремена схватања», али свакако у вољи да буде, и са многим успонима и падовима да буде сва животно предана породици, оној из које је поникла, и оној чије је ницања остварила. А Живот, који је и као Жена и као професионалац захвалне струке, јасноћом и ауторитативношћу везла нитима баршунасте благодсти стварних њежних осјећаја, за њу је значао емоцију која ју је усмјеравала на кривудавае линије откуцаја срца, њеног заљубљивог и срца оних које је радовала и самим својим присуством. Кратким, језгровитим реченицама, пуним могућих замисли о љепотама и врлетима које није тренутно у тексту исказала, ауторка као врли позна-

валац многих чари слави Живот. Биографију као своју, својствену захтјевном постојању на великим просторима људскости и стваралаштва, промијешаном кашичицом створеном од музичких нота композиције за «чај од меда и ђумбира», и у топлинама тока Живота званог Михољско љето, списатељица аутобиографским потезима пера и мисли вјетри чарима засањане љепоте коју и на удаљеним руским степама грли искреним осјећајима присности, блискости и заједништва, све док се проживљена илузија не увуче у стварност незажељеног и незаслуженог болног немира и неспокојства, тако јаког да се једини излаз види у самотној самоћи! Коју ваља никад заборављену прескочити. Уз свијест и жељу да вриједи осмијех код увјерења да неко са неба све то види!

А када се пламен зажарени са палидрвца пресели на мост који обале /Живота, Ријеке, Сна засањаног.../ спаја у току који два уздаха препозна као ријетко записани један, тада и успомене и памет и срце у изникнуће исткају, оно које је оздрављењу и намијењено и посвећено. Прољеће је, у замисли, у ријечи писаној, у срећи која и сама «срећу значи»!, прољеће је за ауторку пјесникињу поетесу почетак ницања, срж здравља, бит чињења, чини ми се основ наше постојаности и односа присности која се не да ни у роману ни у животу баш сам ријечима исписати... као кад зажељени а ипак и изненадни сунчев зрак раздрагано погледу махне иза нестајућег облака! Лијепо! Прољеће! Заштитничко, и кад је бол нанесен, оправдано или не, добронамјерно...у потреби преиспитивања како и површна смиреност негдашње а вјечне љубави не би била прекинута заувјек, како не би нестала ни са једне од седам обала Ријеке којом аутор/ка свог Живота тече!

А сусрет са даном је сусрет Рађања. Рођење! Из Сна засањаног. Да би се радовало, и првом кукуријеку занесеног

пијетла, и окрету педале хитре веселости бицикла којег стваралац вози ка перјаном јастуку, загрљају његовом, радости Постојања..., чини ми се, радосно сам сигуран, да списатељица ужива! С разлогом!

Плијени ауторкин осјећај за приказ детаља који не само да идентификује ствар, појаву, појам који представља дио кретања животног већ и значајан дио заокружене мисли и поруке њене. //Белу свилену блузу и светло плави сакко са сребрним брошем на левом реверу и тиркизном огрлицом око врата. / Небо је било прозрочно плаво, недостижно високо. Ластавице су изводиле акробације под по којим белим облачком. Пут је пресецао озеленеле њиве младог жита.// А радња, повратак који тијело и ум протресе, посебно када је у питању «праг» па и родне куће, захтијева умијеће и понашања и изражавања, у чему се ауторка и редова писаних и живота који замишља «кроз теткин смирено добронамјеран поглед на бит ствари» сасвим њој својствено баш сналази. //Ставила је једну руку на предео срца, зајмурила и дубоко удахнула.// А у чему на својствен начин, кроз нити испреплетене сусретима оживљеним новим сјећањима и загрљајима присним, исказује и представља РодоСлов, хвале вриједан поготово јер записан у Књизи, као пажње жељан и свој и топао људски сусједов, истовремено опстаје и остаје. Вриједност која ауторки даје и биографски и књижевни значај. Посебно јер «има и храброст и жељу да настави Ток Ријеке и сагради нови Мост за корак посвећен не само својим родитељима као путоказ и не само својим потомцима».

“Као да се поново рађа а не за-лази. / Волела је ово место. Место давних, романтично нежних сусрета.” Исказ душе испреплетен вјечним током Дунава и страственом непролазном љепотом војвођанских смирајних равница. О себи збори. О жељи да траје, све што лијепо требало би да бу-

де, да траје Она у наставку корака. "Место на којем су им се први пут укрстили прсти а душе сплеле за сва времена. Место самовања." Корака који, и да записано буде а против заборава, одише у врлетном не/споразуму зажељених животних летова, прошараних тренутном «елеганцијом, снагом и монументалности лукова који премошћују реке», све док Ријеке трају па и послије када се "пет до дванаест" нескривљено претвори у «пет и тридесет"... при чему "ва-тромет" душу патну може бар да покуша зацијелити...

...зацијелити у токовима који су животно испуњенији за све који схвате да су 'изласци и заласци сунце лепши јер се у добу освртања уназад ради корачаја напријед има времена да буду гледани», који гаје сјећања да је потребно ``бити заљубљен, стално, «у људе, пределе, у све што вас окружује, у све што вам даје снагу и вољу за животом'''`, за животом који слови коријенима које ваља поменути и срећном душом радосно препознати и у тренуцима када "захтјев подносиш" у жељи да би остварио мјесто у коме ће се захвално помињати и у "књизи утисака"...

И као народна из народа изникла «песма која је дража кад је не пева неко сам" тако и Жи-

вот окупља друштво у жељи да се «жеља оствари", на дан засањани и Светитељки посвећен... па и када «дуга подијели небо" да се про/нађе разлог новог Корачаја, новог Свитања утканог у топли додир руке пријатеља, нови осмијех који те не напушта и кад дође вријеме да се оронули зид куће, своје и самосвојствене а наше, да се и он освјежи/реновира новим старим бојама погледа из јуче у сутра, у спознаји да је сигурност у пријатељима који су увијек ту "не увек тик уз мене, већ ту за мене"!

И у том животном, свом снагом проживљеном врлетном поимању среће и опстојности, породица када цвјета потомцима женским предивним и супругом јединственом и духом и разуму не/јасно милом, бити «срећан што може да се посвети својој највећој љубави, књижевности" неупитно и несумњиво води, морам то примијетити као «неко" ко је искуствено про/живио многе љепоте усидреног лета, до `отрежњења од страсти`, до усамљености у којој, и поред подршке "вољене", и `постигнуте личне вриједности губе смисао`... о чему ауторка Књиге на литерарно зналачки начин, као "најдража" сјенка из најдраже сјенке, да се и прелијепе планине не би изгубиле у тамним облацима", збори као да поуку и поруку

завршну стилизује у осјећај читаочев, онај који треба да остане и када се корице ове Књиге буду одмарале до поновног отварања...

...до поновног рађања михољданских љета, ради исцељења дрхтаја тијела онемоћалог, обогаћења душе у наставку радости животног корачаја..., да би се "закасне леће муње и потмула грмљавина" претвориле у наду за издизањем из пепела свима суђеног..., у Молитви искреној Једином на небу и Спознаји која у нама као Икона на зиду постојано бди..., у чврстој вјечној одлуци «да се живи" у име Живота и Љубави..., Живота и Љубави који Живот ради Среће значе!

Живјети за осјећај, онај који те у дрхтају њежног лептивог узлетног крила испуни трајањем доживљење среће, и токове између корица књиге ухербарене уточити у детаљ за исказ који исјечке Живота претвара у емоцију коју дарује за вјеке највољенијима као медну по/р/уку, Живјети Живот за сјећања вриједан, спознаја је која аутора ових осјетилних редака радости уз/носи ауторки Књиге у надању и жељи да јој се радује сваки следећи Корак у Животу за вјеке вијекова.

Милорад Мишо ЂУРЂЕВИЋ

ВЕЧЕ У ЗАВИЧАЈУ

Млада трава мирише
на топло млеко
помужено из вимена
сите краве.

Небо има боју
ока девојке.

Поветарац је
њен дах
на врату младића.

Из саћа дана
капље, цеди се вече.

Брижан глас:

то мајка дете,
пред први сутон,
дозива.

Лепа ноћ,
на помолу,
у мом завичају.

Душко Ж. ПОПОВИЋ

Исповиједник

ПРОЦВАЛА САМОНИКЛА БУЛКА

“Мисли те увек одведу до места
где ти је срце остало.”

Фјодор Михајлович Достојевски

Јутрос ми је процвала, самоникла, црвена булка, у жардињери светло зелене боје, на мојој тераси, међу егзотичним, зачинским биљем.

Моја песма БУЛКА УРОЊЕНА У СУНЦЕ - Оцу, коју сам написала 1972, када сам имала 18 година, објављена је у књизи СТО ПЕСАМА, Културни центар, Раднички универзитет “Радивој Ћирпанов”, Нови Сад, 1972. Десет песника са по десет песама.

Верујем у знакове. Космос све зна. Занимљива симболика и коинциденција... Божија промисао. Радујем се мојој самониклој, црвеној булци... Сва љубав за моје родитеље, моју Маму и мог Тату и његову црвену булку.

Ова песма је објављена и у неколико антологија. Између осталих и у антологији “Кућа од камена и сунца”, Бистрица, Нови Сад, 2019. Књижевни приказ ове песме, “Песникињин поклон оцу”, написала је Валентина Вулић Вања, професор југословенске књижевности и српскохрватског језика, у Врбасу, на Дан очева, 5. јануара 2020, објављен је у мојој књизи “Благослов речи 3 - Прикази и представљања”, Прометеј, Нови Сад, 2020. Пре неки дан сам је објавила и на мом Фејсбук профилу, осликану руком уметника Растко Браво из Смедерева. Осликана булка, црвеном бојом, процвала је и на мојој тераси.

За време изолације, 52 дана, ноћу бих седела на тераси. Пандемија корона вируса. Ван-

редно стање од 17. марта 2020. (уторак) до 7. маја 2020. (петак), и самоизолација за људе 65+ година.

На Ђурђевдан ове године, напунила сам 66 година... У самоизолацији... Без гостију. Моја деца и унуци су ми честитали рођендан и предали поклоне на прагу, не улазећи у стан, обострано поштујући мере и препоруке лекара. Унуке сам частиларије припремљеним слаткишима. Радовали смо се, а да се и не пољубимо, биће времена.

Ноћу сам са терасе гледала у правцу облака, где су посебном светлошћу сијале две звезде, и обраћала се мојој Мајци, мом Тати, Богу... молила се за спас...

Кроз процвалу булку добила сам одговор мојих родитеља. Верујем да ми је булку послао мој Тата.

Несвесно сам, на махове, поласила да ту самониклу биљку ишчупам, али ми нека невидљива, јака сила није дала. Свесно сам је пустила нека живи... И, ја желим да живим. Тада нисам знала да је то булка, мени намењена.

Док сам са уживањем пила прву, јутарњу кафу на својој тераси, прво сам уочила да се заметнула црвена бобица, као кап крви, намењена да некоме спаси живот. Када је сунце одскочило на немирном хоризонту, неколико зрака је пробиле ограду терасе и тада сам угледала процвалу булку у пуном сјају свог руменила...

Булка уроњена у сунце.

Данас је 8. мај 2020, Марковдан, крсна слава мојих Антонића. Све је симболика. “Знакови пред пута”. Знакови су чудесни. Јавио ми се мој Тата. Да! Верујем у то. У срећи је са мнош. Дубоко верујем у то. То вреди... Веровати... Део сам тога – духовног. Булка ми је донела радост у овом дану, првом дану у слободи, без ограничења кретања. Срећа се и на тај начин увећала. Радујем се слободи и мислима који нам обећавају још лепше дане. Неко нас је опоменуо да више ценимо Живот и људе око себе. Свевишњи не заборавља лепа дела. Живот се рађа... Све што је самоникло, шаље поруку о непролазности унутрашњег гласа прошлости... а булка својом црвеном бојом плени... У Животу нема случајности. Само треба разумети... Све нам се догађа са намером... Наше мисли прате логику Космоса и унапред одређени пут... Ваља бити захвалан...

Булка није хтела да изникне и процвета у зрелим пшеничним пољима, него је себе поклонила мени... Веома је леп и драг доживљај који сам имала јутрос, који је пробудио цвет булке и донео ми дивну емоцију присуства родитељске љубави и Очевог цвета... Пратим своје знакове и грлим своју срећу, која ка мени хрли. Ту су сви моји вољени, у том свету.

Поносна сам на срећу коју сам призвавала.

Булка је порука мога Тате.

Мирјана ШТЕФАНИЦКИ АНТОНИЋ

In memorijam: Живан Ђурић

Живанови прозаиди

НЕЂО И СИРЕНА

Ми дјеца са села тешко смо се сналазили и прилагођавали новој градској средини и појавама у њој. Било је неразумијевања и страха. Дјечак Неђо, дошавши из околине Гламоча у учитељску школу у Бањалуку, осјетио је то. На првим часовима у школи Неђо је осјетио зујање у ушима и то у тачно одређено вријеме. То се дуго понављало. – Осјетим зујање – прича Неђо – окренем се око себе, да ли нешто тако и други осјећају. Није никога питао. Одлучи да потражи помоћ код љекара. Испричао је то љекару нагласивши да се то понавља на крају наставних часова сваки дан око поднева. Љекар је констатовао да је Неђо здрав и да нема никаквих болести за било какву дијагнозу, посебно нема везе са ушима. Предложио му је да поново дође ако му се зујање буде понављало. Са мало мање бриге пошао је на наставу. Пред школом у исто вријеме поче „зујање“ у ушима. Окрену се деснолијево и одреди локацију „зујања“ – одакле долази. Била је то сирена из Творнице дувана која се налази непосредно уз Учитељску школу, која је сваки дан у 12 сати давала знак да је подне. Неђо стаде и прецизније одреди локацију да не би погријешило што у просторији није могао одредити. Да, то је била „болест“ у ушима која се јављала у исто вријеме. Неђо последије тога није више „боловао“ нити је чуо глас сирене.

ЈЕВТО

У јесен 1949. године десио се немио случај – догађај. Био је понедељак, пијачни дан у Брчком. Јевто донедавно борац – партизан баш тога дана је пошао на пијаци у

Брчко. Рат му је у сјећању био још свјеж и није знао ко је остао жив, ни да ли су кажњени сви грешници. Тог јутра сасвим случајно сретне човјека из сусједног села, хрватског села, за којег је знао да је био усташа и да је Србима комшијама чинио зла. У њему проради „ратна крв“: „Ма зар си још жив, мајку ти усташку?“. Тако се причало да је Јевто са још једним сапутником на смрт претукао бившег усташу којег је препознао. Јевто би ухапшен и осуђен на четири године затвора – робије. Боже мој, рат је завршен, нема више убијања без обзира ко убија и кога убија и над ким се то чини. Ваљда смо већ правна држава. Много касније сам чуо да када су му саопштили пресуду Јевто је прими прилично мирно уз коментар: „Да сте ме осудили за све усташе које сам побио мало је, а за убиство једног – много је!“ Коментар без коментара! Интимно тешко се определијелити у осуди овог чина. Знаш да је освету лако бранити у пракси али је тешко освету узети као идеал – путоказ који рјешава сукобе људи и народа. Овај случај говори и једно и друго: освету је лако извршити, а ви-

сина казне говори да је и суд имао у виду други дио констатације.

БРОЈ 13

Бирали смо делегате за VI Конгрес омладине Југославије. Имали смо право на дванаест делегата из петнаест општина Брчанског среза. Према тадашњој пракси, ми „кадровици“ смо маркирали потенцијалне кандидате за конгрес, а и на основу предлога пристиглих из петнаест општина. Прихватили смо предлоге из општинских омладинских комитета. Наједном смо стали – ни одбацити ни предложити. Био је то Атић Бијадер из Угљевика, техничар, касније међународни шаховски судија. До тада се показао као добар омладинац и вриједило га је предложити мимо предлога из Угљевика. На томе је нарочито инсистирао предсједник средског комитета омладине Ризо Барјактаревих. Он је предложио да ми изаберемо тринаест делегата. Некако ћемо одбранити тај предлог – преступ. Долазимо у тек отворени Дом синдиката гдје ће се одржати конгрес. Ја, секретар омладине, долазим у секретаријат конгреса да „ријешим проблем“. Изнио сам им наш „проблем“. – Друже, ми смо за вашу делегацију одредили дванаест столица и нема ниједно мјесто вишка – рекоше. – Знаш ја да је тако – потврђујем и „мудро“ и крајње наивно и лаички предлажем да се ми мало „стиснемо“. Они се насмијаше, уз ријечи: „Друже, нису то клупе у сеоској кафани, нема ту „стискања“. Ја као схватих, мало се постидјех и сјетих да је број тринаест несрећан и нерјешив. Прекобројни делегат се морао вратити у Брчко.

Живан ЂУРИЋ

У Козарској Дубици представљене три нове књиге

Манифестације каквих недостаје овдје

У организацији Књижевне заједнице „Васо Пелагић“, интернет портала „Дог републик“ и суорганизацији Центра за информисање и културу у Дому културе у Козарској Дубици промовисане су три књиге. Ријеч је о четворојезичном издању књиге „Двоје“ Стевке Козић Прерадовић и Ранка Прерадовића, а ријеч је о незнатном избору њихове поезије преведене на енглески, кинески и есперанто, међународни језик који се користи у више од стотину педесет земаља свијета. Ту је и књига „Мој пријатељ пас“ Зорана М. Коса, која је својеврсна почетница за младе и најмлађе, будуће власнике паса као кућних љубимаца, те књига „Моји саговорници“ Ранка Прерадовића.

-Ни мање књиге, ни веће љепоте! Четворојезично издање на српском, енглеском, кинеском и есперанто језику невеликог броја Ранкових и мојих пјесама, заиста је диван доживљај, поготово што смо нас двоје први пјесници с ових простора који су, у књизи, преведени на кинески језик. Стићи до читалаца те многољудне земље нешто је посебно – казала је Стевка Козић Прерадовић.

Сликовница Зорана М. Коса нешто је што огромно допринеси љубави људи према псима као најближим нашим пријатељима,

одмах послје књиге као најбољег другара. „Мој пријатељ пас“ је књига која је доживјела три издања, што говори да постоји интересовање за ову врсту литературе код нас.

-То је илустрована бајка о пријатељству, приручник за дјецу, а настала је као могућност да се на овај начин дјеци прикаже језик паса. Књига је намијењена дјециних разреда основне школе, отуд и чињеница да је двоје њих вечерас са мном и читају одломке из књиге – рекао је Кос.

Модератора промоције био је Миладин Берић, сатиричар, књижевник из Бање Луке.

-Изузетно ми је драго што представљамо књиге мојих пријатеља. Стевка и Ранко приказују стваралаштво настајало

кроз минутих 55 година, а Зоран Кос нас је изненадио својом илустрованом бајком о псима и дјеци, читав је животни вијек у кинологији и изабрао је тему која је најближа – казао је Берић.

Директор Центра за информисање и културу Дијана Кондић захвалила је књижевницима на гостовању, препоручивши Дубичанима дружење са њиховим дјелима.

-Са господином Косом сарадња постоји одраније, он је дао велики допринос промоцији кинологије у нашем граду, а његова књига представља едукативно штиво за најмлађе у погледу односа власника и кућног љубимца. Велико одушевљење морам да изразим и због гостовања књижевника, брачног пара Прерадовић, који обиљежавају 55 година брачног стажа. То је за дивљење, зар не!? Књига је човјеков најбољи пријатељ када је осамљен или има потребу да се осами а неко од њихових шездесетак дјела за сигурно ће бити добро друштво – нагласила је Кондићева.

Овакве и сличне манифестације су мањкале Козарској Дубици па би било лијепо да их убудуће буде више.

М. ДОДИК

Миладин БЕРИЋ

ОМАЖ ЗА КИНО „КОЗАРА“

/срушеног љета Господњег 2020./

Никог нема да да помен кину
које оде Богу на истину.

Култура нам у постељу паде
мјесто филма гледаћемо зграде.

Земљотрес му не могаше ништа
оде кино у вјечна ловишта.

Са небеса чујем звуке гонга
нема више Рамба ни Кинг Конга.

Ни Сутјеске, Неретве ни Бате
ко ће да нам врати давне сате.

Сравниле га неке крупне звијери
мало људи мало булдожери.

Неко нам је тим дао на знање
да смо и ми зрели за сјећање

Неке зиме, јесени, прољећа
шта ће сада да нас на нас сјећа.

Рушитељи кад би конатат знали
над руином не би ликовали.

Нису први шта уцабе славе
увијек нешто има испод траве.

Уконтате ко дубље загребе
да л' смо с кином срушили и себе.

Залуд новци ордење медаље
јер ко сруши себе нема даље.

Мутанизација

Мутна је ноћ и мутно вријеме,
мутно се ваља мутни Нил.
У колач стављено мутно сјеме,
у мутно сјеме, мутан фил.

Мутни облаци и мутно сунце,
на помолу мутно доба фараона;
има да грије само за чистунце,
за ине мутане потаман су звона.

Мутно на извору, мутно на ушћу,
мутно у паклу, мутно у рају...
Истина мутира у ноћ све гушћу
не би ли нашла почетак у крају.

Мутно на Западу, мутно на Истоку.
Мутан и Јордан мутно и врело,
на коме чобан напаја стоку.
Мутно рођење, мутно и опијело.

И у тој мутнини мутно спутани
уз општу хајку разних мутивода;
и они бистри постају мутани
слутећи обресе Нојевог брода.

Афоризми

Када деда сакрије паре у кући
једино он од укућана не зна гдје
су!

Нормално је да смо последњи у
реду за Европску унију када иза
нас нико не стоји!

Босну и Херцеговину је најлакше
описати пјесмом: Три ливаде
нигдје лада нема.

Нема те воде која може да уљепша
оне које је избацила поплава!

Пријавио сам се на конкурс за
упражњено мјесто у полицији.
Биографија није требала пошто су
је већ имали.

Уопште ме не брине то што је
љепота пролазна, него то што
ружноћа није!

Данашње Пенелопе би свакако
дочекале Одисеја али би се у
међувремену бар трипут развеле.

Пред пут у иностранство просули
смо воду за председником, а може
бити да смо требали да је само
пустимо!

Данашња удавача уопште не мора
да зна да кува, али зато мора да
зна да мијеша.

Дјевојка која чека принца на
бијелом коњу мора да има коњске
живце.